دو فصلنامهٔ نظریه و عمل در برنامهٔ درسی
سال هشتم، شمارهٔ ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۹۹، ۱۵۰-۱۰۷

Journal of Theory & Practice in Curriculum
Vol.15 (8); 2020, 107-150

کند و کاو در حوزهٔ ویژگی‌های برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی[۱]

Deliberating on the Reference Characteristics of Language Arts Curriculum in the First-cycle of Primary School

دکتر نادر سلسبیلی[۲]

N. Salsabili (Ph.D)

چکیده: سؤال اساسی این مطالعه آن است که ویژگی‌های چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی که متکی به مبانی نظری و تجربیات نظام‌های آموزشی در حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش مهارت‌های زبانی دورهٔ ابتدایی باشد، چیست؟ و اینکه کدام‌یک از این ویژگی‌ها، از دید متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی زبان‌آموزی فارسی دورهٔ ابتدایی، برای کاربرد در تدوین برنامهٔ درسی زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی، دارای اعتبار است؟ بررسی منابع مطالعاتی و پژوهشی در حوزهٔ زبان‌آموزی و استخراج ویژگی‌های مؤلفه‌های برنامهٔ درسی مرجع آن با توجه به مبانی نظری و پیشینهٔ موجود در حوزهٔ برنامهٔ درسی زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی و تجربیات نظام‌های آموزشی در نگاهی جهانی، از طریق مطالعهٔ توصیفی و سنتز پژوهی صورت گرفته است. در بخش اعتبارسنجی ویژگی‌های مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ برنامهٔ درسی زبان‌آموزی، نیز، از روش بررسی میدانی و ابزار پرسش‌نامهٔ نگرش‌سنج در جامعه و نمونه متخصصان موردنظر، استفاده شده است و در قالب جداول اعتبارسنجی، مؤلفه‌های هفت‌گانه برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی جمع‌بندی و خلاصه‌سازی شده است. اظهارنظر متخصصان و میزان توافق آن‌ها با ویژگی‌های اصلی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی، در جداول اعتبارسنجی مشخص شده است. در انتها نیز با بررسی مجدد نتایج ویژگی‌های اعتبارسنجی شده، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری در مؤلفه‌های هفت‌گانه صورت گرفته است.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی، مهارت‌های زبانی، چارچوب مرجع زبان‌آموزی در نگاهی جهانی، مؤلفه‌های برنامهٔ درسی، زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی

Abstract: The main question of this study is that: "what are the reference characteristics of language arts curriculum in the first-cycle of Primary School on the base of theoretical framework and the related practices of some education systems in the field of language arts curriculum and instruction?" The subsidiary question is that: "from the viewpoint of Farsi language arts practitioners and language arts curriculum experts in primary school, which of these characteristics are valid and trustworthy for applying in developing the Farsi language arts curriculum in the first-cycle of Primary School?" In the first step, a descriptive inquiry and research synthesis were conducted to study the theoretical framework and related experience and practices in a few education systems, including Japan, some states in United States of America and Finland. Based on the collected data, the reference characteristics of language arts curriculum in the first-cycle of Primary School and its consisted components are elicited.

Key Words: language arts curriculum, reference characteristics, primary school, first-cycle of primary school, curriculum components

۱. تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۴/۳۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۰۵

۲. دانشیار پژوهشکده برنامه ریزی درسی و نوآوری آموزشی پژوهشگاه مطالعات اموزش و پرورش ، رایانامه : nadersalsabili@gmail.com

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

مقدمه

اصولاً برای این‌که در یک پدیده یا امری، مطلوبیت یا قوتی را رصد کنیم، نیازمند آن هستیم که تصویری از قوّت‌ها یا نقاط پسندیده و مرجّحات مرتبط با آن شیء یا امر را داشته باشیم. به عبارتی، وضع مطلوب را اعتبار کنیم. بنابراین در دست داشتن معیارهای ناظر به وضع مطلوب و مرجع از لوازم اصلی عمل ارزشیابی است. بدون تعیین وضع مطلوبِ ارزش، عملاً داوری و ارزیابی صورت نمی‌گیرد، حتی اگر اطلاعات بسیار دقیقی از موضوع مورد ارزشیابی به دست آورده باشیم. حال، در حوزه‌ای چون آموزش زبان و ادب فارسی و آن هم در دورهٔ تحصیلی حساسی چون دورهٔ ابتدایی که موردنظر این پژوهش بوده است، اگر بخواهیم به ارزشیابی وضع موجود برنامهٔ درسی و نحوهٔ زبان‌آموزی فارسی بپردازیم و تصویر دقیق و جامعی از روند فعالیت‌هایی که در سطوح مختلف از برنامهٔ درسی‌ای که طراحی و تدوین می‌شود تا برنامه‌ای که در مدارس به اجرا در می‌آید و تا آنچه دانش‌آموز یاد می‌گیرد به دست آوریم، به رصد کردن و کندوکاو در ویژگی‌های وضع مطلوب و مرجع زبان‌آموزی و برنامهٔ درسی آن در نگاهی جامع و جهانی با توجه به دانش موجود حوزهٔ تخصصی، نیاز خواهیم داشت.

اما برای شناخت و تصویر کردن این ویژگی‌های مرجع در حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش زبان [زبان معیار یا زبان رسمی، زبان اول در جامعه] در دورهٔ ابتدایی با توجه به مؤلفه‌ها و عناصر اصلی برنامهٔ درسی، منابع اساسی که بدان باید رجوع کرد چه خواهند بود؟ به نظر می‌رسد حداقل مبنای شناخت ویژگی‌های مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی در دورهٔ ابتدایی متأثر از بررسی و مطالعاتی است که در دو حوزهٔ اساسی انجام می‌گیرد: الف- با اتکا به مبانی نظری حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش مهارت‌های زبانی و ب- در نگاهی جهانی و تجربیات نظام‌های آموزشی در زمینهٔ برنامهٔ درسی و روش‌های زبان‌آموزی معیار. پس به‌صورت دقیق‌تر دو دسته منابع مطالعاتی پیش‌نیاز رسیدن به این چشم‌انداز و بنیان نظری و تجربی مورد نظر خواهند بود: الف- برنامهٔ درسی آموزش مهارت‌های زبانی در چشم‌انداز منابع معتبر آن

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

و شامل مبانی نظری و دانش موجود در حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش مهارت‌های زبانی در دورهٔ ابتدایی و ب- تجربیات منتخبی از نظام‌های آموزشی در نگاهی جهانی در ارتباط با برنامهٔ درسی زبان‌آموزی معیار در دورهٔ ابتدایی.

دو سؤال ویژه: با این مقدمه، دو سؤال اساسی این مطالعه آن بوده است که ویژگی‌های مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی در نگاهی جهانی و متکی به مبانی نظری و تجربیات نظام‌های آموزشی در حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش مهارت‌های زبانی دورهٔ ابتدایی چیست؟ و سپس اینکه، آیا این ویژگی‌های به‌دست‌آمده درصورتی‌که بخواهد برای برنامهٔ درسی زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی کاربرد داشته باشد، از دید متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی زبان‌آموزی فارسی دورهٔ ابتدایی تا چه حد معتبر است؟

ابتدا مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهشی که پیش‌نیاز پاسخ به دو سؤال مذکور بوده است مطرح می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهشی

در حوزهٔ برنامهٔ درسی و آموزش زبان [معیار] در دورهٔ ابتدایی، مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ برنامهٔ درسی زبان‌آموزی که در واکاوی پیشینه و مبانی نظری مورد توجه قرارگرفته، هفت مؤلفه بدین شرح‌اند: ۱- اصول، هدف‌های اساسی و انتظارات عملکردی؛ ۲- محتوا (شامل جهت‌گیری در انتخاب و سازمان‌دهی محتوا)؛ ۳- رویکرد و روش به آموزش (ویژگی‌های پداگوژیکی)؛ ۴- موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری؛ ۵- ارزشیابی از آموخته‌ها؛ ۶- زمان‌بندی و مکان و فضای آموزش؛ ۷- مواد و منابع آموزشی (رسانه‌های مختلف یادگیری). حال، پیشینهٔ مطالعاتی و تجربیات پژوهشی به‌دست‌آمده در این مؤلفه‌ها با توجه به دو دسته منابع مورد اشاره فوق، به‌ترتیب مطرح می‌شود.

۱- اصول، هدف‌های اساسی و انتظارات عملکردی: با تأکید بر برنامه‌ای اثربخش در آموزش مهارت‌های زبانی، ویژگی‌های چنین برنامه‌ای را لِملچ[۱] (۱۹۵- ۱۹۴: ۲۰۱۰) این‌طور

۱ Lemlech, J. K.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

مطرح می‌کند: برنامه‌های اثربخش بر یک برنامهٔ شفاهی زبان [آموزی] تأکید می‌کنند و از فعالیت‌هایی استفاده می‌کند که به دانش‌آموزان کمک کند تا روانی و فصاحت در زبان را توسعه دهند. مهم است تا مهارت‌های مطالعهٔ کلمه[لغت]، آگاهی‌های واج‌شناسی و آوایی [تلفظ و هجاها] در موقع مناسب نیازش یاد داده شوند. برنامه می‌باید تمام دانش‌آموزان را تشویق کند تا خودشان را بیان و اظهار کنند. برنامهٔ شفاهی زبان می‌باید با خواندن و نوشتن تلفیق شود. در کلاس زبان‌آموزی بر لذت و خوشی از ادبیات، قصهٔ تاریخی، شرح‌حال‌ها، شاعری، قصه‌های جاری [امروزی]، داستان‌های عامیانه، تأکید می‌شود. تمرین نطق و سخن‌گویی درست موقعی که توسعهٔ مهارت خواندن برنامه‌ریزی می‌شود، می‌باید در نظر گرفته شود. از نظر وی هدف‌های تدریس دستخط نویسی[1] شامل این موارد است (۲۰۱۰:۲۰۹): ۱-توسعهٔ دست‌نویسی[2]، خوانا[3]، روان[4] و روان‌نویسی[5]؛ ۲- ایجاد غرور و سربلندی از جهت آراستگی و صحت در نوشتن. دستخط نویسی در آغاز در پایهٔ اول تدریس می‌شود، اما تسلط در آن به بلوغ و پختگی فرد دانش‌آموز وابسته است. از نظر لملچ (۲۰۱۰) ادبیات می‌تواند اساس و هستهٔ وحدت دهندهٔ کل برنامهٔ مهارت‌های زبانی باشد. در سال‌های بالاتر دورهٔ ابتدایی نیز، سوادآموزی می‌باید از توانایی مکانیکی فراتر برود. تأکید بر **فرایندهای یادگیری** قرار می‌گیرد که در مقابل یک برنامهٔ مبتنی بر مهارت‌ها است که محدود و سطحی است.

از نظر کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در دپارتمان آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۲۰۰۷)، «برنامهٔ درسی خواندن و مهارت‌های زبانی از دوره کودکستانی تا کلاس سوم» با تأکیدی بر آموزش اثربخش، آموزشی نظام‌دار و صریح و حمایتی تشخیص دهندهٔ خطاهای دانش‌آموز را در موارد زیر فراهم می‌کند: الف – آگاهی واج‌شناختی [شناخت واجی یا واحد گفتاری، شناخت حروف و صداهای

[1] Hand Writing
[2] manuscript
[3] legible
[4] fluent
[5] Cursive writing

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

منفرد]؛ ب- شناخت آواها[1] [تلفظ‌ها و هجاها]؛ پ- رمزگشایی [در موقع خواندن]؛ ت- مهارت‌های حمله به کلمه؛ ج- هجی کردن [املای درست کلمات]؛ ح- [شناخت] واژگان، گنجینه لغات؛ د-روانی در خواندن متن مربوط؛ ر- مهارت‌های درک مطلب؛ س- مهارت‌ها و راهبردهای نوشتاری و کاربرد آن‌ها؛ ش- مهارت‌ها و راهبردهای گوش کردن و صحبت کردن (۲۰۰۷:۱۴).

در مطالعه‌ای که در زمینهٔ پرورش خلاقیت و تقویت زبان کل‌نگر[2] از طریق موقعیت‌های یادگیری زبانی و به‌عنوان بخشی از هدف‌ها و انتظارات یادگیری در دورهٔ ابتدایی، سلسبیلی (۱۳۹۲،۱۳۸۸) انجام داده است، بعضی ویژگی‌های پرورش خلاقیت کودک را چنین مطرح کرده است (۱۰۱-۱۰۰:۱۳۹۲): خلاقیت در برنامهٔ درسی مبتنی بر «هدف‌های آشکار کننده» و معنادار برای دانش‌آموز است؛ تولیدکنندگی و ترکیب‌های تازه از پدیده‌ها و رابطه‌ها در موقعیت‌های یادگیری مورد توجه است و برنامه درسی باید زمینه‌های تخیّل را فراهم کند. از جهت تقویت زبان کل‌نگر نیز وی (۱۴۴-۱۴۵: ۱۳۹۲) بیان می‌کند که زبان‌آموزی حالتی کارکردی و مبتنی بر انگیزش درونی دانش‌آموز در اثر یک نیاز درک شده دارد و به آسانی اتفاق می‌افتد؛ یادگیری سواد کودک‌مدار است. «کارکرد» و «معنا» از تجربیات کودک در خانه منشأ گرفته یا ناشی از تجربیاتی است که در مدرسه خلق شده و از حضور در مدرسه ناشی است. درک مطلب، هدف اصلی گوش کردن و خواندن است. بیان کردن و ابراز کردن نیز هدف اصلی نوشتن و صحبت کردن است. برنامهٔ درسی زبان‌آموزی کل‌نگر بر معنادار بودن متمرکز می‌شود و آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی و فکر کردن و نگاه کردن (تلقی کردن) در کلاس درس به‌صورت درهم تنیده است. در الگوی حل مسئله در حوزهٔ زبان‌آموزی نیز، از ویژگی‌هایی که سلسبیلی (۱۳۹۲:۶۳) مطرح می‌کند تأکید بر راهبردهای تقویت‌کنندهٔ حل مسئله مبتنی بر کنجکاوی و انگیزش دانش‌آموز، تأکید بر ایجاد رغبت و

۱ phonics
2 Whole Language

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

انگیزش‌دهی، تأکید بر معنی‌یابی در یادگیری، تأکید بر سؤال‌های سطح بالا و پی‌گیری پاسخ‌یابی توسط دانش‌آموزان، است.

در مطالعه‌ای با عنوان «آموزش‌وپرورش ژاپن در قرن بیست و یکم» (۲۰۰۵)، از ویژگی‌های مطرح در نظام آموزشی ژاپن آن است که استاندارد ملی آموزش برای دروس وجود دارد و آموزش با کیفیت سطح بالایی را برای تمام دانش‌آموزان تضمین می‌کند. برنامهٔ درسی و آموزش مدرسه‌ای نیز بر مبنای «تربیت شخصیت کامل» است و تحول و توسعهٔ ویژگی‌های زمینه‌های شناختی، اخلاقی، عاطفی و جسمانی کودک، باهم مورد توجه است (۲۰۰۵: ۱۶).

سولکوزن (۲۰۱۲) در گزارش پیرلز ۲۰۱۱ در بخش نظام آموزشی فنلاند، می‌گوید هدف عمومی در زبان مادری و ادبیات آن است که دانش‌آموزان مفاهمه کنندگان و خوانندگان فعال و مسئولی شوند. آموزش می‌باید بر پایهٔ تجربیات و مهارت‌های زبانی و فرهنگی دانش‌آموزان بنا شود و می‌باید فرصت‌های متنوعی برای مفاهمه در نظر گرفته شود. در پایه‌های اول و دوم ابتدایی، برنامهٔ درسی بر مفاهمه و ارتباط شفاهی و نوشتاری متصل با زندگی هر روزی دانش‌آموزان تأکید می‌کند. برنامهٔ درسی زبان‌آموزی تمام زمینه‌های زبانی را احاطه کند و فرد را در یادگیری زبان حمایت می‌کند؛ هدف‌های فنون خواندن پایهٔ مورد نظر است تا از طریق تمرین فراوان تطابق صدا و حرف به دست آید؛ شکستن و تبدیل گفتار به کلمات، هجاها و صداها؛ شناخت کلمه و تلفظ و املا کردن در سطح صدای حروف و جمله (۲۰۱۲:۲۱۶). هدف‌های خواندن و نوشتن نیز، شامل این موارد است: ۱- یادگیری فنون پایه‌ای خواندن و نوشتن؛ ۲- توسعهٔ بیشتر مهارت‌های خواندن و نوشتن [از طریق رسانه‌هایی غیر از کتاب درسی] شامل رسانه و سواد خواندن و نوشتن دیجیتالی.

در مطالعهٔ استوتسکی (۶- ۲۰۱۳:۴)، برخی از اصول مهم در راهنمای برنامهٔ درسی زبان‌آموزی ماساچوست امریکا را چنین مطرح می‌کند: اصل راهنمای ۱: یک برنامهٔ درسی مؤثر مهارت‌های زبانی، تفکر و زبان را باهم از طریق یادگیری متعامل

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

توسعه می‌دهد. اصل راهنمای۲: یک برنامهٔ درسی مؤثر مهارت‌های زبانی، زبان شفاهی و سواد [نوشتاری و خوانداری] دانش‌آموز را از طریق یادگیری چالش‌برانگیز درخور دانش‌آموز توسعه می‌دهد. اصل راهنمای ۳: یک برنامهٔ درسی مؤثر مهارت‌های زبانی، ادبیات را از خیلی از سبک‌ها، زمان، دوره‌ها و فرهنگ‌های مختلف ایده می‌گیرد، کارهایی را به تصویر می‌کشد که میراث سواد ادیبانهٔ مشترک جامعه را منعکس می‌کند. اصل راهنمای ۸: یک برنامهٔ درسی مؤثر مهارت‌های زبانی، بر روی زبان، تجربیات و علائقی که دانش‌آموزان با خود به مدرسه می‌آورند بنا می‌شود.

۲- محتوا (شامل جهت‌گیری در انتخاب و سازماندهی محتوا): در یک برنامهٔ اثربخش مهارت‌های زبانی، موارد زیر را دپارتمان آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۱۸-۱۶:۲۰۰۷)، به‌عنوان ویژگی‌های محتوایی برنامه برمی‌شمرد: الف- مواد آموزشی، راهبردها، فعالیت‌های آموزشی، رویّه‌ها، تمرین‌ها و فرصت‌های ویژه‌ای برای مرور و به‌کار بردن را شامل می‌شود که سازگار با پژوهش‌های تأیید شده است؛ ب- مواد آموزشی مهارت‌ها و راهبردهای اساسی را به‌صورتی منطقی، باحالتی منسجم اولویت‌بندی و توالی می‌دهند و ارتباط بین مهارت‌های بنیادی را به نمایش می‌گذارند، از جمله: رمزگشایی، واژگان و درک مطلب؛ پ- برنامهٔ درسی و مواد آموزشی توصیه‌های ویژه‌ای برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه فراهم می‌کند؛ ت- درس‌ها خوب گام‌بندی شده‌اند و درجای خود قرارگرفته‌اند؛ ج- فرایندی روا و معتبر برای انتخاب هردو مواد آموزشی چاپی و الکترونیکی استفاده می‌شود.

با تأکید بر برنامه‌ای اثربخش و سازنده‌گرایانه، از جمله ویژگی‌های محتوایی که لملچ (۲۰۱۰) برای دورهٔ ابتدایی مطرح می‌کند آن است که تناسب داشتن [ارتباط] و درگیر شدن دانش‌آموز، برنامهٔ درسی را مشخص و ویژه می‌سازند. تجربیات و فعالیت‌ها برمبنای میزان رغبت و مفید بودنشان برای دانش‌آموز انتخاب می‌شوند. بهترین رویکرد در تحول و توسعهٔ زبان از طریق فرایندهای اجتماعی طبیعی کلاس درس است.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

قصه‌های عامیانه و محلی، هواخواهی خاصی برای کودکان کم سن دارد، بخصوص این قصه‌ها برای کودکان با پس‌زمینه‌ها و فرهنگ‌های گوناگون مناسب هستند.

با تأکید بر تقویت خلاقیت و زبان کل‌نگر در برنامهٔ زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی، از مواردی که سلسبیلی (۱۳۹۲) به‌عنوان ویژگی‌های مناسب انتخاب و سازمان‌دهی محتوا در تقویت خلاقیت کودک آورده است، این‌ها قابل ذکرند: – زمینه‌های مبتنی بر نگاه کردن و تلقی کردن، شعرگویی، نمایشنامه، داستان‌گویی، گریزاندیشی (حل مسئله با کمک گرفتن از تخیّل و حس ششم)، تفکر نوآورانه، زمینه‌هایی برای تخیل و حرکت زبان تخیلی، خلاقیت و بیان آفرینشگر مورد تأکید است؛ – بر محتواهای مبتنی بر تفکر نوآورانه؛ در قالب فرآیندهای جانشین کردن، ترکیب کردن، از نو مرتب کردن و تجدیدنظر کردن، تعدیل کردن، کاهش دادن، به‌عکس بزرگ‌تر کردن و افزودن بخش‌ها، اختراع کردن، مرتبط کردن، پاسخ‌های نو و بدیع دادن تأکید می‌شود؛ – انواع داستان‌پردازی شامل خلق داستان‌های کوتاه، طرح حکایت‌های اسرارآمیز و معماگونه، قصه‌های کهن، اسطوره‌ها، افسانه‌های علمی، قصه‌های شوخی، قصه‌های چند فرهنگی، داستان‌های معاصر خبری، ورزشی، کتاب‌های تصویری و گلچین‌های توضیحی در برنامه مورد توجه است؛ مجموعهٔ متنوع و گسترده‌ای از زمینه‌های ادبی می‌تواند به‌عنوان محتوا پوشش داده شود، از جمله رمان و داستان‌های کوتاه، زمینه‌های شعری، داستان‌های تصویری، بازنوشته‌ها و برگردان‌هایی از مجلات، مطالب طنز و خنده‌دار، مطالب روزنامه‌ها و بروشورها، مهم‌ترین آن‌ها هستند (۱۰۲– ۱۳۹۲:۱۰۱). در جهت تقویت کل‌نگری نیز، این‌ها قابل ذکر است: – محتوای زبان در خدمت کارکرد اجتماعی و تعامل اجتماعی است (وجود کارکردهای آموزشی، تنظیمی، تعاملی، شخصی، اکتشافی، تخیل کردن و اطلاعاتی در برنامهٔ درسی)؛ زمینه‌های محتوایی به تمام مهارت‌ها و توانایی‌های چهارگانه زبانی توجه دارند و از هم جدایی ناپذیرند؛ در زمینهٔ نوشتن: استفاده از الگوهای طبیعی زبان برای آغاز کردن زبان‌آموزی مورد تأکید است، همچنین استفاده از کلمات اختراعی خود، گفتن داستان‌های مأنوس و خوش‌آیند به زبان

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

خود؛ انواع گوناگونی از ادبیات کودک منبع اصلی مواد خواندنی برای تدریس هستند؛ کودکان با میدان گسترده‌ای از ادبیات روبرو می‌شوند (۱۵۰: ۱۳۹۲).

در جهت تقویت تفکر و سواد نقادانه، از ویژگی‌های محتوایی که لامبیرث (۲۰۰۵) مطرح می‌کند آن است که: خواندن متن‌های واقعی که می‌توانند زمینه‌های جداناپذیر از زندگی کودک باشند، در تقویت تفکر و سواد نقادانه وی می‌تواند مؤثر باشد. در مدرسه ابتدایی، دانش‌آموزان برای تقویت خواندن و فکر کردن، به تجربه و آشنایی با متن‌های مختلف خوانداری غیرداستانی و غیرسطحی نیاز دارند.

در ژاپن مطابق تصویری که هِیز (۲۰۰۸) از مدارس ابتدایی ژاپنی به دست داده، معلمان طرح درس‌هایشان را بر اساس استانداردهای ملی طراحی می‌کنند که در روال درسی یا همان برنامهٔ درسی خلاصه‌ای از آن به دست داده شده است. درعین‌حال، در این نظام آموزشی طرفداران اصلاحات آموزشی اخیر [بعد از سال ۲۰۰۲]، یک برنامهٔ درسی یکسان و یکنواخت و پداگوژی مبتنی بر کتاب درسی را از آن جهت که خلاقیت و فردیت دانش‌آموزان را نادیده می‌گیرد، مورد انتقاد قرار می‌دهند (۲۰۰۵:۱۷).

از نظر انتخاب و سازمان‌دهی محتوا در نظام آموزشی فنلاند، همان‌طور که سولکونن در گزارش پیرلز ۲۰۱۱(۲۱۶– ۲۰۱۲:۲۱۵) مطرح کرده، از ویژگی‌ها آن است که در منابع درسی هر موضوعی می‌باید بنیادی در دامنه‌ای از متن‌ها داشته باشد تا به‌طور گسترده‌ای دریافت و فهمیده شود. متن‌ها می‌تواند نوشتاری و خوانداری، افسانه‌ای یا واقعی، شفاهی، تمثیلی[۱] [تلویحی، مجازی]، آوایی[۲] و نگاره‌ای[۳] یا ترکیبی از این‌ها باشند. برنامهٔ درسی همچنین شامل مطالب خوانداری و نوشتاریِ متنوع و همچنین، آموزش در زمینهٔ راهبردهایِ درکِ مطلبِ متن به‌منظور تحول و توسعهٔ مهارت‌های خواندن است.

۱ figurative
۲ vocal
۳ graphic

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

۳- رویکرد و روش به آموزش (ویژگی‌های پداگوژیکی):

با تأکید بر برنامه‌ای اثربخش و رویکردی سازنده‌گرا، لِملچ (۲۰۱۰) در توجه به جنبه‌های روشی و پداگوژیک معتقد است وظیفهٔ معلم پیدا کردن راه‌هایی برای توانا ساختن هر کودک برای به مشارکت گذاشتن اطلاعات، داستان‌ها و علائق و بر پا کردن این عناصر به درون برنامهٔ مهارت‌های زبانی است. نقش معلم انتخاب فعالیت‌هایی است که ارزشمند باشند و همچنین فرصت‌های تمرین مناسب و مفیدی را فراهم کنند. درزمینهٔ خواندن می‌گوید (۲۰۱۰:۱۹۸) به علت این‌که خواننده مبتدی می‌باید بیاموزد که کلمات را شناسایی کند، آن‌ها را در حافظه ذخیره کند و معنایی از آنچه خوانده می‌شود را به وجود آورد، بدین سبب، می‌باید برانگیخته شود تا یاد بگیرد که بخواند، اطمینانِ به خود ضروری را کسب کند تا بتواند بعداً با یک تکلیف مشکل شروع و آن را ادامه دهد. مواد خواندنی برای خواننده مبتدی و تازه‌کار می‌باید از جملات کوتاه و قابل پیش‌بینی استفاده کند. یکی از مفیدترین راه‌های یاددهی مهارت‌های خوانداری وقتی رخ می‌دهد که خواندن ابزاری برای کسب اطلاعات است؛ از قبیل خواندن نقشه‌ها، جدول‌ها و نمودارها و برای حل مسئله. برای اینکه خواندنِ دانش‌آموزان تقویت شود و علاقه به خواندن مادام‌العمر شود، شور و شوق خواندن آن‌ها از طریق فراهم کردن یک مجموعه گوناگونی از مواد خوانداری برای راضی کردن علائق گوناگون می‌تواند تأمین شود و بالاخره برای کودکان دورهٔ ابتدایی [بخصوص نیمهٔ اول ابتدایی] یادگیری تشخیص الگوهای داستان از جهت توسعهٔ مهارت‌های درک مطلب بسیار مهم است (۲۰۱۰:۱۸۸).

در زمینهٔ نوشتن از ویژگی‌های مهم روشی که لملچ (۲۰۱۰:۲۰۴) در آموزش مطرح می‌کند آن است که کودک برای عمل نوشتن و بیان نوشتاری به مجموعهٔ واژگان نوشتاری وابسته است. به همین دلیل، **مؤلفهٔ صحبت کردن می‌باید مورد تأکید قرار گیرد.** اگر بخواهیم دانش‌آموزان نوشته‌های دقیق و درستی تولید کنند، توجه به تلفظ کلمات و هجی کردن و اصول گرامری (دستورزبانی) ضروری است، چه در غیر این

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

صورت آن‌ها اطمینان و اعتماد به توانایی خود در نوشتن را از دست می‌دهند. در خلال مرحلهٔ پیش از نوشتن نیز، کلاس درس باید فضایی فراهم نماید که ایده‌ها را تحریک کند و فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم کند که به‌صورت غیررسمی با یکدیگر دربارهٔ ایده‌هایشان تعامل و صحبت کنند. بعضی اوقات یک داستان، فیلم، تصویر، یا فعالیتی ممکن است بنیاد تحریک خلاقیت و ترکیب کردن و انشاء را فراهم کند (۲۰۱۰:۲۱۲).

در رویکردی مبتنی بر تقویت خلاقیت و زبان کل‌نگر دانش‌آموز در سال‌های بالاتر دورهٔ ابتدایی، ایجاد زمینه برای درگیر شدن دانش‌آموزان در فعالیت‌های یادگیری به‌جای پاسخ‌های انفعالی مورد تأکید است. سئوال کردن از تفکر آن‌ها و تشویق کودکان به گسترش تفکر از طریق صحبت کردن از نقش‌های مهم معلم است. تأکید بر بارش مغزی برای بنا کردن یک فکر بر روی ایده‌های دیگران؛ طبقه‌بندی کردن و سازمان‌دهی مجدد پیشنهادها و ایده‌ها، اضافه کردن ایده‌ها و ارائهٔ پیشنهادهای بیشتر به‌عنوان نقطهٔ شروعی برای داستان‌پردازی وجود دارد. برانگیختن و ایجاد انگیزه در کودکان برای نوشتن یا سئوال کردن از آن‌ها و پاسخگویی آن‌ها به ادبیات از طریق هنرهای خلاق چون هنرهای تجسمی، نمایش، موسیقی، شعر، داستان‌گویی در قالب میدانی از فرصت‌های یادگیری برای همه در کلاس ارائه می‌شود. معلم انگیزش می‌دهد و مواد آموزشی متناسب فراهم می‌کند و از درگیر شدن دانش‌آموزان در فرآیندهای پیچیده حمایت می‌کند. نقش معلم هدایت از پشت سر است (سلسبیلی، ۱۰۴-۱۰۳:۱۳۹۲).

از نظر بلاک (۱۹۹۷) تدریس در قالب مراکز یادگیری ازجمله شیوه‌های آموزش اثربخش هنرهای زبانی است. مراکز یادگیری معمولاً به‌عنوان بخش‌هایی در کلاس درس هنرهای زبانی، طراحی و در نظر گرفته می‌شوند. جایی که مواد آموزشی به‌صورت مداوم در دسترس دانش‌آموزان است. بخصوص برای دانش‌آموزان سنین پائین، این مراکز ارزشمند هستند، زیرا این مراکز از انگیزهٔ آن‌ها برای بنا کردن مهارت‌های ارتباطی به‌صورت مستقل و گروهی حمایت می‌کنند.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

از نظر گِنس و دیگران (۱۹۹۸، نقل شده در سلسبیلی، ۱۳۹۲:۴۹)، در میان راهبردهای آموزشی که برداشت کودکان کم و سن سال‌تر را دربارهٔ کتاب توسعه می‌دهد و به آن‌ها کمک می‌کند تا متن را درک کنند، می‌توان از تمریناتی شامل: ایفای نقش، بازگو کردن و بازسازی داستان‌های تصویری که برای آن‌ها خوانده شده نام برد.

در امریکا در طول بیش از شصت سال گذشته، ازنظر گودمن (۲۰۱۱) درزمینهٔ روش زبان‌آموزی دو الگوی **انتقال دادن [سرایت دادن] و سازنده‌گرا** گاهی فرود و کاهش داشته‌اند و گاهی جریان پیداکرده و روان شده‌اند، اما هیچ‌گاه کاملاً حاکم نشده‌اند (۲۰۱۱:۱۷). سال‌های دههٔ ۹۰ و ورود به قرن بیست و یکم با جنبش زبان کل‌نگر در قله تأثیرگذاری‌اش آغاز گردید. گسترش تأثیرگذاری‌های **سازنده‌گرایان** در خلال دههٔ ۱۹۹۰ و ابتدای قرن بیست و یکم ادامه یافت. درگیر کردن دانش‌آموزان کم سن در کاوشگری به سمت کشف زبان و فرایندهای زبانی در خیلی از کلاس‌های درسی، یک تمرکزی را باقی گذاشته است.

با تأکید بر آموزش نظام‌دار و اثربخش، کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در دپارتمان آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۲۰۰۷)، بعضی ویژگی‌های روشی، رویّه‌های آموزشی و مدیریت کلاسی در برنامه مهارت‌های زبانی را چنین مطرح می‌کند: * از گروه‌بندی و زمان‌بندی آموزشی در جهت ارتقاء فرصت‌های یادگیری استفاده می‌شود؛ *آموزش در گروه‌بندی‌های منعطف فراهم می‌شود تا عملکرد دانش‌آموز به حداکثر برسد؛ * اندازهٔ گروه و ساخت و ترکیب [آن] تعدیل می‌شود تا با پیشرفت دانش‌آموز و اهداف عینی آموزشی تطبیق کند؛ * فعالیت‌های در مراکز یادگیری و مستقل، از روی تشخیص مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ *کلاس‌های درس بسیار تعامل برانگیز هستند و آموزش را همراه با بازخورد سازنده و درگیرشدن در سطح بالا از طریق فعالیت‌ها و منابع مناسب فراهم می‌آورد؛ * انتظارات علمی و اجتماعی به‌خوبی مقرر و مستقر می‌شوند و در سطوح مدرسه و کلاس درس به صراحت آموزش داده می‌شوند؛ *اتصالات بین آموزش [تدریس]، رفتار و برنامهٔ درسی

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

بسیار واضح و قوی است، طوری که تکالیف و آموزش در سطوح متناسب اختصاص داده می‌شوند؛ *دانش‌آموزان احتمال بالایی برای اینکه موفق باشند دارند و محیط کلاس درس/ مدرسه حمایت‌کننده است؛ * معلمان برای کل کلاس و درس‌هایی در گروه‌های کوچک، کار مستقل، ارزیابی تکالیف و مواد آموزشی طرح می‌ریزند و آن را مدیریت می‌کنند (۱۸– ۲۰۰۷:۱۶).

از جنبه‌های روشی و ویژگی‌های پداگوژیکی در نظام آموزشی ژاپن، همان‌طور که در «آموزش‌وپرورش ژاپن در قرن بیست و یکم» (۲۰۰۵: ۱۷) مطرح‌شده، معلمان ژاپنی به‌صورت نظام‌دار کل کلاس را مورد آموزش قرار می‌دهند که چگونه در مورد محتوای درس قسمت‌های مهم را زیرش خط بکشند، رئوس مطالب را مشخص کنند، سازمان‌دهی کنند و خلاصه کنند. معلمان ژاپنی دانش‌آموزان را انگیزش می‌دهند که به‌صورتی درونی و ذاتی به یادگیری بپردازند و در قالب گروهی‌شان به تفکر پردازند. دانش‌آموزان به کرّات به گروه‌های کوچک‌تر ثابت با تعدادی مشخص از دانش‌آموز تقسیم می‌شوند که توانائی‌های آن‌ها نیز مخلوط است. این گروه‌ها در قسمت‌های مختلف از جمله در قالب گروه مطالعاتی، گروه آزمایش، گروه موظف پاک کردن، انجام تکالیف روزانه و ... فعالیت می‌کنند.

در زمینهٔ اصول آموزش دستخط در دورهٔ ابتدایی، بعضی از ویژگی‌های روشی را بلاک (۳۳۹–۳۳۷: ۱۹۹۷) چنین مطرح می‌کند: ۱– در آموزش دستخط، باید محرک شفاهی و گفتاری را با تمرین بصری نوشتن حروف تلفیق کرد؛ ۲– برای وارد کردن دانش‌آموزان در فرایند آموزش نباید خیلی زود فشار وارد کرد. باید مطمئن شد که مهارت‌های آمادگی زیر ایجاد شده‌اند: از جمله، هماهنگی عضلات، هماهنگی دست و چشم، توانایی در دست نگه‌داشتن ابزار نوشتن برای زمان‌های طولانی و توانایی فاصله گذاشتن بین حروف و کلمات؛ ۳– استفاده از روش آموزش قدم‌به‌قدم را پژوهش برای بهبود خطاهای فردی دانش‌آموزان حمایت می‌کند. چنین آموزشی اگر دانش‌آموزان نگاه کنند و سپس یک الگویی را تکرار کنند اثربخش‌تر خواهد بود، به جای اینکه حروف

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

مشکل را ترسیم کنند. دانش‌آموزان نیاز دارند تا به آن‌ها نشان داده شود که چگونه حروف مشکل‌دارشان را ترسیم کنند، از قبیل حرکتِ قلم به پایین، دایره‌ها [دور زدن‌ها] و گردنه‌هایی که در آن هست چگونه انجام شود.

۴- موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری: با تأکید بر آموزش نظام‌دار و اثربخش، ازنظر کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در دپارتمان آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۲۰۰۷)، بعضی از ویژگی‌های مربوط به موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری در زمینهٔ خواندن درک مطلب برای دانش‌آموزان پایهٔ اول ابتدایی که هنوز مهارت‌های رمزگشایی و شناخت کلمه آن‌ها اجازه نمی‌دهد تا به قطعات و عبارات در سطح داستان دسترسی داشته باشند، فرصت‌های نظام‌داری می‌باید فراهم شود تا به داستان‌ها گوش دهند و به سؤالات درک مطلب خوانده شده به‌صورت شفاهی پاسخ بگویند. راهبردهای کلیدی درک مطلب برای دانش‌آموزان پایهٔ اول شامل موارد زیر است:

- شناسایی متن که از توالی یا نظم منطقی دیگری استفاده می‌کند؛
- دنبال کردن یک‌به‌یک آموزش‌های نوشته شده، قدم‌به‌قدم؛
- پاسخ‌گویی به سؤالات یا قراردادن سؤالات از نوع: «چه کسی [کی؟]، چی؟، چه وقت [کِی؟] و کجا؟»؛
- تشخیص مشترکاتی که درکل داستان‌ها یا متن‌های روایی رخ می‌دهد.

برخی از توصیه‌های مطرح شدهٔ این منبع (۲۰۰۷) در زمینهٔ راهبردهای گوش کردن، صحبت کردن و کاربردهای صحبت کردن در پایهٔ اول؛ فعالیت‌های زیر است که معلمان می‌توانند به اجرا درآورند:

۱-کلماتی را از داستان‌هایی که مطرح می‌شوند در فعالیت‌های آموزشی گوناگون باب کنید. فرصت‌های فراوانی برای دانش‌آموزان فراهم کنید تا مجموعه لغات [واژگان] جدید را بشنوند و تمرین کنند؛

۲- فرصت‌های فراوانی برای دانش‌آموزان فراهم کنید تا داستان‌هایی را که می‌شنوند با صدای بلند بخوانند و سپس در مورد این داستان‌ها بحث کنند؛

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

۳- فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم کنید تا داستان‌ها را بر اساس دانششان از عناصر داستان بازگویی کنند. چگونگی بازگویی کردنِ داستان‌های مأنوس را الگو دهید؛
۴- از ساختارهای دستورِ زبانی داستان در درک مطلب، بازگویی و انشاء و ساختن داستان‌ها استفاده کنید؛
۵- دانش‌آموزان را وادار کنید تا داستان‌ها و متن‌های اطلاعاتی‌ای را بخوانند و یا برایشان بخوانید که استانداردهای محتوایی کلاس اول را در زمینهٔ ریاضیات، علوم و تاریخ یا مطالعات اجتماعی، مورد توجه قرار می‌دهند.

برخی از موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری با تأکید بر تقویت خلاقیت و زبان کل‌نگر در برنامهٔ زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی، که در پژوهش و مطالعات سلسبیلی (۱۳۸۸، ۱۳۹۲) مطرح شده، این‌ها قابل ذکرند:

الف- در جهت تقویت خلاقیت: وجود موقعیت‌ها و فرصت‌های یادگیری مبتنی بر افسانه و داستان‌پردازی و مسائلی که مورد علاقه کودکان است. تخیل کردن و بحث کردن و ارائهٔ راه‌حل برای برطرف کردن آن مسئلهٔ افسانه‌ای و مورد علاقه یا موقعیت خطرناک در داستان از طریق فعالیت یادگیری در حوزه‌های مختلف زبانی؛ فعالیت‌های نوشتاری و نوشتن خلّاق متناسب با سنین ابتدایی. خلق شعر و نوشتن شعرهای مبتنی بر هجاسازی، آوازگونه و...؛ گلچینی از فرایندها و زمینه‌های فکری زیر در موقعیت‌های یادگیری: - فرآیندهای فکری جانشین کردن - ترکیب کردن - از نو مرتب کردن - تعدیل و سازگار کردن - کاهش دادن یا کم کردن - بزرگ‌تر کردن و افزودن بخش‌ها- مرتبط کردن – اختراع کردن – پاسخ‌های نو و تازه دادن - تخمین زدن، برآورد کردن – پیش‌بینی کردن - بارش مغزی و تلفیق کردن - انشاء کردن و بنا کردن – تفکر نوآورانه در قالب کشف یک موضوع - فکرهای بکر - نوشتن آنچه در مغز است - بنا کردن توافق با هم‌کلاسی‌ها – شوخی و تعریف کردن مسئله.

ب- با تأکید بر تقویت کل‌نگری: تأکید بر موقعیت‌های یادگیری معناداری چون: تلفظ کردن کلماتی که در یک دعوت‌نامه یا آگهی استفاده می‌شود، به‌صورت روشن و شمرده

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

حرف زدن در موقع دادن گزارشی از یک تجربهٔ واقعی به کلاس؛ تأکید بر ایجاد موقعیت‌های معنی‌دار و مرتبط با نیازهای فردی دانش‌آموزان؛ فعالیت‌های یادگیری که دانش‌آموزان را در استفاده از تمام جنبه‌های زبان حمایت می‌کند؛ فرصت‌هایی برای انتخاب کردن دانش‌آموزان برای آنچه که می‌خواهند درباره‌اش بخوانند و بنویسند؛ دانش‌آموزان در تکالیف اصیل و معتبر درگیر می‌شوند، تکالیفی که مهارت‌های زبانی در خدمت یک کارکردی برای کودکان است و هر استفاده‌ای از زبان به‌عنوان یک کل و مفاهمهٔ معنادار نگاه می‌شود.

در زمینهٔ موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری، از ویژگی‌های مهمی که لملچ (۲۰۱۰:۱۹۵) در زبان‌آموزی مطرح می‌کند، برنامه‌ریزی برای تعامل است. نیاز است تا تجربیات زبانی از نوع تعاملی برنامه‌ریزی شود. با گروه کردن دانش‌آموزان یا اجازه دادن به آن‌ها تا در یک موقعیت شراکتی کار کنند. دانش‌آموزان یکدیگر را تحریک می‌کنند تا تکالیفی که تا حدودی مشکل می‌نمایند، تمرین و مشق، یا پروژه‌هایی را که با کار کردن به‌تنهایی هرگز نمی‌توانند از پس آن برآیند، به انجام رسانند. موفقیت در خواندن و نوشتن کاملاً وابسته به یک بنیادِ [زبانِ] شفاهیِ کافی و مناسب است و لذا در بیشتر کلاس‌های اوایل کودکی و دورهٔ دبستانی روی مهارت‌های زبانی شفاهی تأکید می‌شود. در محیطی غنی، دانش‌آموزان درگیر در یک مجموعه متنوع گسترده‌ای از فعالیت‌ها می‌شوند که تحول گفتاری را با توسعهٔ شنیداری، خوانداری و نوشتاری مرتبط می‌کند.

برای تشویق حرف زدن و گوش دادن، فعالیت‌های زیر توسط لملچ پیشنهاد می‌شوند (۲۰۱۰:۲۱۰):

- هنرهای نمایشی: دانش‌آموزان نمایش‌هایی را درست می‌کنند و در ایفای نقش‌ها مشارکت می‌کنند.
- تجربیات هنری: دانش‌آموزان در فعالیت‌های هنری شرکت می‌کنند و آن‌ها را توصیف می‌کنند.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

- تعامل در گروه کوچک: دانش‌آموزان یک پروژه را طرح می‌کنند یا یک تعارضی را برطرف می‌کنند.
- مصاحبه کردن: دانش‌آموزان با همسالان یا دیگران مصاحبه می‌کنند.
- داستان‌گویی: دانش‌آموزان به داستان گوش می‌دهند، آن را می‌خوانند و به دیگران بازگو می‌کنند.
- خیمه‌شب‌بازی [عروسک بازی]: دانش‌آموزان برای کارهای نمایشی عروسک دستی می‌سازند.
- آوازخوانی: دانش‌آموزان شعرها و آوازهای محبوب حال حاضر را می‌خوانند و کلمات را بازنویسی می‌کنند.
- شعر سرود دسته‌جمعی: دانش‌آموزان در فعالیت‌های آوازی گروهی مشارکت می‌کنند.
- لمس کن و بگو: دانش‌آموزان آنچه را که حس می‌کنند توصیف می‌کنند: گرما، سرما، نرمی، خشن و ناهموار، صاف و هموار، شنی.
- گوش کن و بگو: دانش‌آموزان به صداهای عجیب گوش می‌کنند و آن‌ها را توصیف می‌کنند.

از نظر مورو (۱۹۹۷) موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری با تأکید بر سواد ادبی و با هدف پیش بردن تحولِ در نوشتن در سال‌های بالاتر دورهٔ ابتدایی، در محیطی می‌تواند فراهم شود که در آن دانش‌آموزان به طور منظم با انواع زیادی از نوشتار و چاپ روبرو شوند. آن‌ها نوشتار را به‌عنوان یک منبع لذت و سرگرم بودن تجربه خواهند کرد و به کودکان فرصتی و موادی برای نوشتن خودشان داده خواهد شد. کودکان تشویق خواهند شد تا از نوشتن برای یک دامنهٔ گسترده‌ای از مقاصد فردی و اجتماعی استفاده کنند، از قبیل ساختن فهرست‌ها، نامه‌ها، علائم، آگهی‌ها، داستان‌ها، قطعات توضیحی و کتاب‌ها (۱۹۹۷:۲۷۰). کودکان با راه مناسب نوشتنِ نامه در شکل دست‌خط روبرو خواهند شد؛ با استفاده از بعضی جنبه‌های سادهٔ دستورزبانی روبرو خواهند شد.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

۵- ارزشیابی از آموخته‌ها:

ارزیابی عملکرد اثربخش‌ترین وسیله برای تعیین آنچه دانش‌آموزان یاد گرفته‌اند است. همان‌طور که لملچ (۲۰۱۰:۲۱۲) متذکر می‌شود ارزیابی پیشرفت از طریق استفاده از برگه‌ها و پوشهٔ کارنمای عملکرد صورت می‌گیرد. امکان ارزشیابی تحول و پیشرفت دانش‌آموزان وقتی‌که محصولی را تولید می‌کنند بهتر فراهم می‌شود. رشد توانائی‌های دریافتی از طریق کنش‌های اِبرازی می‌تواند مورد سنجش قرار گیرد. وقتی که دانش‌آموزان بحث می‌کنند، به‌نمایش در می‌آورند یا از مواد نوشتاری استفاده می‌کنند تا چیزی را تولید کنند، درک مطلب می‌تواند مورد ارزشیابی قرار گیرد.

در زبان‌آموزی، تحول به سمت زبان کل‌نگر به آهستگی و تدریج و با زمینه‌سازی لازم صورت می‌پذیرد. همان‌طوری که سلسبیلی (۱۳۹۲) مطرح می‌کند در این نظرگاه کوشش می‌شود ارزشیابی تدریجی، اصیل و معنی‌دار باشد. نوآوری‌ها و اختراعات و رشد فردی کاملاً مورد حمایت قرار می‌گیرد و برای معلم مهم است تا نظرها و انتخاب‌های دانش‌آموزان را در یادگیری زبان جویا شود. از جهت تقویت خلاقیت نیز، استفاده از فعالیت‌هایی چون: جانشین کردن، ترکیب کردن، تعدیل کردن، اصلاح کردن، توجه به استفاده‌های دیگر، حذف کردن و دوباره نظم دادن، در ارزیابی‌ها و همچنین، استفاده از فرآیندهای تفکر نوآورانه در ارزیابی‌ها، شامل از نو مرتب کردن، تعدیل و سازگار کردن، کاهش دادن، بزرگ‌تر کردن و افزودن، متصل کردن، اختراع کردن و دادن پاسخ‌های نو و تازه شدن، مورد توجه قرار می‌گیرد (۱۳۹۲:۱۰۵).

مواردی از ویژگی‌های مؤلفهٔ ارزشیابی در یک برنامهٔ درسی اثربخش مهارت‌های زبانی توسط کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در ادارهٔ آموزش‌وپرورش کالیفرنیا چنین آورده شده (۱۴-۱۳:۲۰۰۷): ارزیابی از عملکرد دانش‌آموز مورد استفاده واقع می‌شود تا تعیین شود دانش‌آموزان چه نیازهای برای یادگیری بهتر دارند؛ معلمان چه چیزهایی برای آموزش بهتر نیاز دارند و چه چیزهایی را دانش‌آموزان پیش‌تر آموخته‌اند؛ ارزیابی‌ها از عملکرد دانش‌آموزان مداوم است و

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

کاملاً از نزدیک متصل به آموزش و فعالیت‌های برنامهٔ درسی و همین‌طور اهداف محلی مدرسه، استانداردهای ناحیه‌ای و ایالتی و ارزیابی‌های ایالتی، است.

با تأکید بر تقویت تفکر، خواندن و درک مطلب متن، فیشر(۱۹۴: ۱۹۹۵) مواردی از راهبردهای ارزیابی دانش‌آموزانِ ابتدایی را مطرح می‌کند که با رعایت اختصار اهمّ آن چنین هستند: الف-پایش و زیر نظر گرفتن دانش‌آموز ازنظر دریافت مفهوم و معنی پیام که در واقع بازبینی از آنچه کودک فهمیده توسط معلم صورت می‌گیرد؛ ب- سؤال کردن از متن خوانده شده، پالایش معنایی، بررسی شک‌ها و ابهام‌ها و چیزهایی را که دانش‌آموز نفهمیده؛ ج- مرور کردن متن و بازگویی آن به زبان خود دانش‌آموز که می‌تواند در تقویت تفکر وی مؤثر باشد.

۶- زمان‌بندی و مکان و فضای آموزش:

ازنظر زمان‌بندی کلاسی در یک برنامهٔ درسی اثربخش مهارت‌های زبانی، کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در اداره آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۲۰۰۷:۱۵) اظهار می‌دارد که در سطح مدرسه و کلاس دورهٔ ابتدایی، حداقل ۲/۵ [دو و نیم] ساعت آموزشی روزانه به آموزش مهارت‌های زبانی اختصاص داده می‌شود. این زمان مورد اولویت است و از تعلیق و قطع شدن جلوگیری می‌شود.

لملچ (۲۰۱۰) برای دانش‌آموزان مبتدی در سواد خواندن و نوشتن، پایه‌های پیش‌دبستانی تا سوم ابتدایی K-3، چارچوب زمان‌بندی روزانه کلاس زبان‌آموزی را چنین پیشنهاد می‌کند: -تدارک و آماده شدن برای خواندن (بحث‌وگفتگو، بلندخوانی برای دانش‌آموزان، ایجاد انگیزه): ۱۰تا ۱۵ دقیقه؛ - خواندن و بحث و گفتگو از ادبیات: ۳۰ تا ۴۰ دقیقه؛ - درس‌های مهارت (رمزگشایی و درک مطلب- تمرین روی کلمات درس‌ها و نشانه‌ها و بازخوانی کلمات مشکل): ۱۵ تا ۲۰ دقیقه؛ - نوشتن: ۲۰ تا ۳۰ دقیقه؛ - اشتراک‌گذاری و سهیم شدن [دانش‌آموزان با یکدیگر]: ۱۰ دقیقه.

بعضی اصول مرتبط با محیط و فضای آموزش اثربخش ازنظر بلاک (۱۹۹۷) و از جمله اولین اصل، آن است که کلاس‌های هنرهای زبانی می‌باید مثبت، راحت و در عین

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

حال محیطی چالش‌انگیز باشند. در این کلاس‌ها دانش‌آموزان مفاهیمی را که به آن‌ها توجه دارند و ارزش می‌نهند، یاد می‌گیرند. یک کلاس درس دانش‌آموز مدار، کلاسی است که در آن هر فردی در نوشتن، طرح کردن داستان زندگی، عقاید و نظرها و حتی فرهنگ با دیگران شریک می‌شود. در مجموع، دانش‌آموزان بتوانند از یکدیگر یاد بگیرند.

از نظر لِملچ (۲۰۱۰) مکان و فضای آموزش با تأکید بر برنامه‌ای اثربخش و سازنده‌گرایانه، یک محیط غنی است، محیطی که مواد مورد علاقه کودک را به نمایش می‌گذارد. وی عوامل محیطی و فیزیکی زیادی را در مورد محیط کلاس برمی‌شمرد که می‌باید با توجه به شرایط درس و تعداد دانش‌آموزان فراهم باشد. از جمله، در مورد چیدمان میز و صندلی‌ها مطرح می‌کند: اینکه آیا معلم از گروهی به گروه دیگر می‌تواند حرکت کند؟ یعنی فضای کلاس و میز و صندلی‌ها و ترتیب قرار گرفتن آن‌ها این امکان را به معلم می‌دهد؟ اگر معلم حرکت می‌کند، آیا دانش‌آموزان در گروه‌های طراحی شدهٔ خواندنشان همیشه نشسته خواهند بود؟ نظم و ترتیب و چیدمان مرکز یادگیری و کامپیوترها در برنامه‌ریزی کلی برنامهٔ خواندن می‌باید در نظر گرفته شوند.

برخی ویژگی‌های مکان و فضای آموزش در مدرسه و کلاس دورهٔ ابتدایی با تأکید بر تقویت خلاقیت، در مطالعهٔ انجام شده سلسبیلی (۱۰۵-۱۰۴:۱۳۹۲) چنین مطرح شده است: *وجود فضای مساعد و حمایت کننده از فعالیت‌های نوآورانه و کشف نقطه نظرهای گوناگون در فعالیت‌های یادگیری؛ *ایجاد فضایی توسط کادر مدرسه که یادگیری را به حرکت درآورد و حمایت کند؛ *محیط کلاس راحت باشد و تسهیل کنندهٔ فعالیت‌های چندگانه دانش‌آموزان و جستجوگری آن‌ها باشد؛ *فضای آموزشی و محیط کلاس، استفاده از منابع را تسهیل کند و در دسترس آن‌ها قرار دهد؛ * معلمان نیز با به‌کارگیری روش‌های نوآورانه در طراحی و شکل دادن فضای مناسبی برای آموزش تأثیرگذارند. ویژگی‌های مکان و فضای آموزش در مدرسه و کلاس ابتدایی با تأکید بر پرورش زبان کل‌نگر نیز چنین تصویر شده: *محیط غنی یادگیری به علائق و تجربیات کودک بها می‌دهد و یک مجموعهٔ متنوعی از زمینه‌های دلخواه تعقیب می‌شود؛

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

*دانش‌آموزان در یک محیط غنی زبانی غوطه‌ور می‌شوند که در آن تمام سازه‌ها و شکل‌های زبان (شعر، داستان، نمایش‌نامه و...) مورد تشویق قرار گرفته و ارتقاء می‌یابد؛ *کلاس زبان‌آموزی، مثبت، راحت و محیط چالش‌انگیزی برای فعالیت کودک است. دانش‌آموزان با یکدیگر ارتباط و مفاهمه داشته و از یکدیگر یاد می‌گیرند؛ *در صورت اجرای صحیح رویکرد کل‌نگر، کلاس با خنده و شوخی و مزاح همراه است. معلمان مسلط در این رویکرد، بهتر از شوخی و مزاح بهره می‌گیرند و کلاس را به محیطی شاد و با انگیزه تبدیل می‌کنند. انگیزش دهندهٔ خوبی برای کارهای مطالعاتی آن‌ها هستند (سلسبیلی، ۱۵۰- ۱۴۹: ۱۳۹۲).

مکان و فضای آموزش در نظام آموزشی ژاپنی، آن طور که هِیز مطرح می‌کند (۲۰۰۸:۵): فضای مدرسه و کلاس سرشار از شعارهای تربیتی و اخلاقی مناسب این سنین و برگرفته از فرهنگی انسانی و تلاشگر است. مثلاً «در کارها حداکثر تلاشمان را به کار می‌گیریم». دانش‌آموزان کلاس اولی قبل از یادگیری هر چیز، یاد می‌گیرند که چگونه در گروه‌ها کارگروهی انجام دهند.

لِسلی مندل مورو (۳۰۸- ۱۹۹۷:۳۰۱) نیز راجع به فضای آموزش، البته در قالب مرکز یادگیری و کلاس مجهز زبان‌آموزی، نکات قابل توجهی مطرح کرده است.

۷- مواد و منابع آموزشی (رسانه‌های مختلف یادگیری):

در یک برنامهٔ درسی اثربخش مهارت‌های زبانی، ازنظر کمیسیون تدوین برنامهٔ درسی و مواد آموزشی تکمیلی در ادارهٔ آموزش‌وپرورش کالیفرنیا (۲۰۰۷:۱۶) مواد و منابع آموزشی در حمایت از رویّهٔ زبان‌آموزی و انگیزش، دانش‌آموزان در هر پایه‌ای به مجموعه‌ای از کتاب‌های کتابخانه که جالب و متناسب باشد، علاوه بر متن‌های الزام شدهٔ خودشان، دسترسی دارند و به استفاده از آن‌ها تشویق می‌شوند. استفادهٔ معلمان از ادبیات در برنامهٔ درسی توصیه می‌شود. ادبیات کودکان به دانش‌آموزان واقعیت‌هایی را در مورد مجموعهٔ گوناگونی از موضوعات یاد می‌دهند و تفکرشان را فراتر از حد سطحی مواد آموزشی تشویق می‌کنند. ادبیات کودک به‌خصوص در توسعهٔ احساس و

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

شعور کودک، مناسب است (کارل وَلی و کیت وَلی، ۱۹۹۵). با تأکید بر سواد ادبی و استفاده از ادبیات، ازنظر مورو (۱۹۹۷) در سال‌های پیش‌دبستانی و اوایل دورهٔ ابتدایی، استفاده از متن‌ها و کتاب‌های تصویری و کتاب‌های داستانی روایی و حکایت‌گونه، از آن جهت که کودکان احتیاج به نمایش و تصویر دارند، توصیه می‌شود.

با تأکید بر توسعهٔ خواندن و درک مطلب متن، برخی راه‌کار ملموس برای توسعهٔ درک مطلب متن، به‌خصوص در دورهٔ پیش‌دبستانی و سال‌های اولیهٔ دورهٔ ابتدایی از نظر مورو (۱۹۶: ۱۹۹۷) عبارت است از: ۱- کوشش شود کتاب‌های داستان خوب شناخته شده خوانده شود که به گفتن یک داستان خوش ساخت، منتج می‌گردد؛ ۲- معلم نسبت به متن [داستان] پس از خواندن یا گوش دادن به آن، از طریق فعالیت‌ها، سؤالات و اظهار نظرهایی که واقعی و ملموس‌اند یا تفسیری و تحلیلی‌اند، به پاسخ‌گویی بپردازد و واکنش نشان دهد. انتخاب کتاب‌های ادبی و اطلاعاتی، مقالات و فصل‌های انتخابی یکی از اولین وظایف در برنامه‌ریزی یک واحد مطالعاتی در تدریس مضمونی است. به داستان‌های چند فرهنگی، سبک‌های مختلف و یک مجموعه متنوعی از مؤلفان و آراء و عقاید، می‌باید عمیقاً توجه شود (لملچ، ۱۹۵:۲۰۱۰).

از ویژگی‌های مواد و منابع آموزشی در محیطی با تأکید بر پرورش خلاقیت دانش‌آموز دورهٔ ابتدایی آن است که کتاب‌های کمک‌آموزشی و خاص کودکان جزء منابعی است که در کلاس در دسترس دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. انواع رمان و داستان‌های کوتاه، کتاب‌های شعر، کتاب‌های تصویری، بازنوشته‌ها و برگردان‌هایی از مجلات، کتاب‌های طنز، روزنامه‌ها و مجلات در دسترس هستند (سلسبیلی، ۱۳۹۲:۱۰۴). با تأکید بر تقویت کل‌نگری نیز، تنوع و گوناگونی، صفت بارز مواد آموزشی، منابع و فرآیندهای مورد استفادهٔ دانش‌آموزان و تولیدات و نمایش‌های آن‌هاست (سلسبیلی، ۱۴۹: ۱۳۹۲). کلاس درس غنی از مواد ادبیاتی است و مرکز مواد کتابی و یادگیری در کلاس یا کنار کلاس و در مدرسه وجود دارد.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

همان‌طور که در گزارش پیرلز ۲۰۱۱ (۲۰۱۲) در مورد نظام آموزشی فنلاند مطرح شده، کتاب‌های درسی تجاری منتشرشده در زمینهٔ زبان مادری، مواد اساسی و اولیهٔ تدریس خواندن هستند. این‌ها به تصویب مقامات رسمی نمی‌رسند، اما می‌باید مطابق با خطوط راهنمای برنامهٔ درسی ملی باشند. سه مجموعهٔ کتاب درسی که بیش از همه در پایه‌های سوم تا ششم (۳-۶) در فنلاند مورد استفاده قرار می‌گیرند، مجموعهٔ متنوعی از مواد آموزشی را شامل می‌شوند. بعضی از مجموعه‌ها همچنین شامل یک کتاب قرائتی اضافی هستند، یک مجلهٔ خواندنی، یا مواد یاددهی اضافی ترمیمی برای دانش‌آموزانی که دارای مشکلات خوانداری یا نوشتاری هستند (۲۰۱۲:۲۱۸). استفاده از تکنولوژی: منابع [رسانه‌های] فناورانه نیز، در مدارس فنلاندی به‌صورت گسترده‌ای در دسترس هستند.

روش:

در پاسخ به دو سؤال عمده پژوهش، برای بررسی منابع مطالعاتی و پژوهشی و ارائهٔ ویژگی‌های حاصل از بنیان نظری و دانش موجود در حوزهٔ آموزش زبان [زبان معیار در نظام آموزشی] بر اساس برنامهٔ درسی مرجع و منابع جهانی آن در مؤلفه‌های مورد نظر، از طریق مطالعات توصیفی [کتابخانه‌ای] و سنتزپژوهی (شورت، ترجمهٔ مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۸۷) و در بخش اعتبارسنجی ویژگی‌های مؤلفه‌های تشکیل‌دهندهٔ برنامهٔ درسی زبان‌آموزی که در این مطالعه مورد توجه قرار گرفته، از روش بررسی میدانی و ابزار پرسش‌نامه نگرش‌سنج (بازرگان، ۱۳۸۰) در جامعه و نمونه متخصصان مورد نظر، استفاده شده است. برای جمع‌بندی اظهارنظر متخصصان و تعیین میزان توافق آن‌ها با ویژگی‌های اصلی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی، خلاصهٔ نتایج به‌دست‌آمده از اجرای پرسش‌نامه حضوری از متخصصان برنامهٔ درسی و زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی نسبت به جداول ویژگی‌های چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی در قالب جداول اعتبارسنجی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی در مبانی جهانی آن، به شرح مؤلفه‌های هفت‌گانه برنامهٔ درسی عمل شده است. پس از

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

بررسی مجدد، خلاصه‌ای از مهم‌ترین نتایج در مؤلفه‌ها و خرده مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ویژگی‌های برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی پس از اعتبار سنجی، در بخش جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، مورد توجه قرار گرفته است.

برای اجرای پرسش‌نامه حضوری اعتبارسنجی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی در مبانی جهانی آن، جمعاً ۶ نفر از متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی فارسی دورهٔ ابتدایی، که به‌صورت هدفمند و از میان برنامه ریزان و صاحب‌نظران شناخته شده و همکار در تألیف کتاب‌های درسی فارسی انتخاب شدند در فضای نمونه پژوهش حضور داشته‌اند.

پرسش‌نامهٔ اعتبارسنجی مؤلفه‌های برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی فارسی ابتدایی، محقق ساخته بوده و بر اساس مبنای نظری و پیشینهٔ حوزهٔ مورد پژوهش در مورد ویژگی‌های برنامهٔ درسی زبان‌آموزی دورهٔ اول ابتدایی، با توجه به توضیحاتی که مطرح گردید، ساخته شده و کاملاً از روایی برخوردار است. قابل توجه است، در جهت تقویت روایی محتوایی و اعتبار بیشتر ابزار پرسش‌نامه اعتبارسنجی مؤلفه‌های برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی فارسی ابتدایی، از نظرات دو معلم متخصص و صاحب‌نظر دورهٔ ابتدایی که سابقهٔ راهنمای آموزشی و مدرسی در دوره‌های تربیت‌معلم داشته‌اند و یک متخصص زبان‌آموزی و ادبیات فارسی بهره برده شده است.

یافته‌ها:

ویژگی‌های چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی در مبانی جهانی آن و اعتبارسنجی ویژگی‌های به‌دست‌آمده

در این پژوهش، با اتکا به مبانی نظری و پیشینهٔ تجربیات نظام‌های آموزشی در زمینهٔ برنامهٔ درسی و روش‌های زبان‌آموزی که در مقدمه بدان پرداخته شد، ویژگی‌های چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی، از طریق طی کردن روندی در سنتزپژوهی و گردآوردن مطالعات گوناگون و تحلیل و تلخیص آن‌ها در قالب مؤلفه‌های هفت‌گانه، در جهت پاسخ به سؤال اول پژوهش استخراج و ویژه‌سازی شدند. این ویژگی‌ها در قالب گویه‌هایی به‌عنوان ویژگی‌های اصلی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

زبان‌آموزی دورهٔ اول ابتدایی و ذیل مؤلفه‌های هفت‌گانه مورد نظر پژوهش در جداولی خلاصه‌سازی شدند. در مرحلهٔ بعدی و پاسخ به سؤال دوم، همان‌طور که در بخش روش توضیح داده شد با اجرای میدانی و پرسش از متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی فارسی دورهٔ ابتدایی، این جداول مورد اعتبارسنجی قرار گرفتند که نتایج اعتبارسنجی با توجه به اجرای پرسش‌نامه حضوری از ۶ نفر متخصصان مذکور، به شرح جداول زیر در قالب میزان توافق با ویژگی‌های اصلی چارچوب برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی، مشخص‌شده است.

قابل ذکر است با توجه به محدودیت حجم و فضای مقاله، کل گویه‌های ذیل مؤلفه‌های هفت‌گانه که در ابزار پرسش‌نامه اعتبارسنجی موردنظر بوده و همچنین نتایج حاصل از اظهارنظر متخصصان در مورد برخی از ویژگی‌ها، آورده نشده و فقط به ارائهٔ نتایج گویه‌هایی که متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی فارسی دورهٔ ابتدایی به اتفاق آراء یا در حد بسیار بالایی با حضور آن‌ها در تدوین برنامهٔ زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی موافق بوده‌اند بسنده شده است. در ستون «ردیف» نیز شمارهٔ این گویه‌های مورد توافق و اعتبار یافته در جداول ذکر شده است.

نتایج حاصل از اعتبارسنجی برنامهٔ درسی مرجع زبان‌آموزی دورهٔ ابتدایی برای برنامهٔ زبان‌آموزی فارسی دورهٔ اول ابتدایی به شرح زیر است:

۱- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفهٔ «اصول، هدف‌های اساسی و انتظارات عملکردی»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱	بر آموزش نظام‌دار (سیستماتیک با تأکید بر مهارت‌های محدود) و صریح (روشن و آشکار) و حمایتی تشخیص دهنده [نسبت به خطاهای نوآموزان] تأکید شود.	۶		
۳	برنامه تمام دانش‌آموزان را تشویق کند تا خودشان را بیان و اظهار کنند.	۵		
۱۲	برای تقویت خلاقیت، بر «هدف‌های آشکار کننده» و معنادار برای دانش‌آموز تأکید شود.	۶		

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱۳	برنامهٔ درسی زمینه‌های تخیّل را فراهم کند.	۵	۱	
۱۴	به تولیدکنندگی و ترکیب‌های تازه از پدیده‌ها و رابطه‌ها در موقعیت‌های یادگیری توجه شود.	۵	۱	
۱۶	یادگیری سواد کودک مدار باشد. «کارکرد» و «معنا» از تجربیات کودک در خانه منشأ بگیرد یا آن‌هایی باشد که در مدرسه خلق می‌شود و از حضور در مدرسه نشأت می‌گیرد.	۵	۱	
۱۷	برنامهٔ درسی زبان‌آموزی بر معنادار بودن متمرکز شود. آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی و فکر کردن و نگاه کردن (تلقی کردن) در کلاس درس به‌صورت درهم تنیده باشد.	۶		
۱۹	بر راهبردهای تقویت کنندهٔ حل مسئله تأکید شود: مبتنی بر کنجکاوی دانش‌آموز، ایجاد انگیزش، تأکید بر سؤال‌های سطح بالا و پی‌گیری پاسخ‌یابی دانش‌آموزان، تأکید بر معنی‌یابی در یادگیری.	۶		
۲۰	استاندارد ملی آموزش برای درس زبان‌آموزی فارسی وجود داشته باشد و آموزش با کیفیت سطح بالایی را برای تمام دانش‌آموزان تضمین کند.	۶		
۲۱	در پایه‌های اول و دوم ابتدایی برنامهٔ درسی بر مفاهمه و ارتباط شفاهی و نوشتاری متصل با زندگی هرروزی دانش‌آموزان تأکید کند.	۵	۱	
۲۲	فنون خواندن پایه مورد نظر باشد تا از طریق تمرین فراوان تطابق صدا و حرف به دست آید؛ شکستن و تبدیل گفتار به کلمات، هجاها و صداها؛ شناخت کلمه و تلفظ و املا کردن در سطح صدای حروف و جمله.	۵		۱
۲۴	هدف آن است که دانش‌آموزان، مفاهمه کنندگان و خوانندگانِ فعال و مسئولی شوند. فرصت‌هایی برای مفاهمه و ارتباطاتِ متنوّع در نظر گرفته شود. آموزش می‌باید بر پایهٔ تجربیات و مهارت‌های زبانی و فرهنگی دانش‌آموزان بنا شود.	۶		

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۲۵	برنامهٔ درسی مؤثر مهارت‌های زبانی، زبان شفاهی و سواد [نوشتاری و خوانداری] دانش‌آموز را از طریق یادگیری چالش‌برانگیز درخور وی توسعه می‌دهد.	۵	۱	

۲-نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفهٔ «ویژگی‌های محتوایی: جهت‌گیری در انتخاب و سازماندهی محتوا»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۲	[در سال‌های اولیهٔ دورهٔ ابتدایی] مواد و محتوای آموزشی مهارت‌ها و راهبردهای اساسی را به‌صورتی منطقی، باحالتی منسجم اولویت‌بندی و توالی دهد و ارتباط بین مهارت‌های بنیادی را به نمایش گذارد (از جمله: رمزگشایی، واژگان و درک مطلب(	۵	۱	
۳	برنامهٔ درسی و [محتوای] مواد آموزشی توصیه‌های ویژه‌ای برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه فراهم کند و درس‌ها خوب گام بندی شوند و درجای خود قرار گیرند.	۵		۱
۴	فرایندی روا و معتبر را برای انتخاب هردو مواد آموزشی چاپی و الکترونیکی استفاده کند تا سطوح بالای پیشرفت تحصیلی را برای آرایه و رشتهٔ کاملی از دانش‌آموزان پیش برد.	۵	۱	
۵	از قصه‌های عامیانه و محلی که هواخواهی خاصی برای کودکان کم سن دارد استفاده شود.	۵	۱	
۷	تناسب داشتن و درگیرشدن دانش‌آموز از ویژگی‌های مهم برنامهٔ درسی است. تجربیات و فعالیت‌ها برمبنای میزان رغبت و مفید بودنشان برای دانش‌آموز انتخاب شوند.	۶		
۸	بر زمینه‌های مبتنی بر نگاه کردن، شعرگویی، نمایشنامه، داستان‌گویی، گریزاندیشی (کمک گرفتن از تخیّل و حس	۴	۲	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	ششم)، تفکر نوآورانه، تخیل و حرکت زبان تخیلی، بیان مخترعانه تأکید شود.			
۹	بر محتواهای در قالب فرآیندهای جانشین کردن، ترکیب کردن، از نو مرتب کردن و تجدید نظر کردن، تعدیل کردن، کاهش دادن، به عکس بزرگ‌تر کردن و افزودن بخش‌ها، اختراع کردن، مرتبط کردن، پاسخ‌های نو و بدیع دادن به‌عنوان فرایندهای تفکر نوآورانه تأکید شود.	۴	۲	
۱۱	مجموعهٔ متنوعی از زمینه‌های ادبی می‌تواند به‌عنوان محتوا پوشش داده شود؛ داستان‌های کوتاه، زمینه‌های شعری، داستان‌های تصویری، بازنوشته‌ها و برگردان‌هایی از مجلات، مطالب طنز و خنده‌دار، مطالب روزنامه‌ها و بروشورها، مهم‌ترین آن‌ها هستند.	۴	۲	
۱۲	محتوای زبان در خدمت کارکرد اجتماعی و تعامل اجتماعی باشد (وجود کارکردهای آموزشی، تنظیمی، تعاملی، شخصی، اکتشافی، تخیل کردن و اطلاعاتی در برنامهٔ درسی).	۵	۱	
۱۳	زمینه‌های محتوایی به تمام مهارت‌ها و توانایی‌های چهارگانه زبانی توجه کند که از هم جدا ناپذیرند.	۵	۱	
۱۵	در زمینهٔ نوشتن: استفاده از کلمات اختراعی خود، گفتن داستان‌های مأنوس و خوش‌آیند به زبان خود، مورد توجه باشد.	۵	۱	
۱۹	یک برنامه و محتوای درسی یکسان و یکنواخت و روش آموزشی مبتنی بر کتاب درسی از آن جهت که خلاقیت و فردیت دانش‌آموزان را نادیده می‌گیرد، مورد انتقاد است.	۴	۲	

۳- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با ویژگی‌های مؤلفهٔ «رویکرد و روش آموزش (ویژگی‌های پداگوژیکی)»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱	بعضی ویژگی‌های رویّهٔ آموزشی و مدیریت کلاسی در یک برنامهٔ اثربخش مهارت‌های زبانی: • تعامل برانگیز بودن کلاس درس، همراه بودن آموزش با بازخورد سازنده، درگیرشدن در سطح بالا از طریق فعالیت‌ها و منابع مناسب؛ • انتظارات علمی و اجتماعی به‌خوبی مقرر شوند و به صراحت آموزش داده شوند؛ • اتصال قوی بین آموزش، رفتار و برنامهٔ درسی؛ اختصاص تکالیف و آموزش در سطوح متناسب؛ • حمایت کننده بودنِ محیط کلاس درس/ مدرسه؛ • طراحی آموزشی معلم برای کل کلاس، کار در گروه‌های کوچک، کار مستقل دانش‌آموز، ارزیابی تکالیف و مواد آموزشی برای هر درس؛	۴	۲	
۲	از ویژگی‌های رویّه آموزشی و مدیریت کلاسی در یک برنامهٔ اثربخش مهارت‌های زبانی ارائهٔ راهنمایی در رابطه با دو زبانگی و روش‌های مناسب آموزشِ زبان در مناطق دو زبانه است.	۵		۱
۳	استفاده از گروه‌بندی و زمان‌بندی آموزشی در جهت ارتقاء فرصت‌های یادگیری، با توجه به: • اجرای آموزش در گروه‌بندی‌های منعطف تا عملکرد دانش‌آموز به حداکثر برسد؛ • سازگار ساختن اندازهٔ گروه و ساخت و ترکیب [آن] با پیشرفت دانش‌آموز و اهداف عینی؛ فعالیت‌های مستقل و یا در مرکز یادگیری از روی تشخیص، مورد استفاده قرار گیرند.	۵	۱	
۴	تأکید بر بارش مغزی و بنا کردن یک فکر بر روی	۵	۱	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	ایده‌های دیگران؛ اضافه کردن ایده‌ها و ارائه پیشنهادهای بیشتر به‌عنوان نقطه شروعی برای داستان‌پردازی و پژوهیدن.			
۵	برانگیختن و ایجاد انگیزه در کودکان برای نوشتن، سئوال کردن از آن‌ها و پاسخگویی آن‌ها به ادبیات از طریق هنرهای خلاق چون هنرهای تجسمی، نمایش، موسیقی، شعر، داستان‌گویی در قالب میدانی از فرصت‌های یادگیری که برای همه در کلاس ارائه می‌شود.	۵	۱	
۶	معلم انگیزش می‌دهد و مواد آموزشی متناسب فراهم می‌کند، معلم از درگیر شدن دانش‌آموزان در فرآیندهای پیچیده حمایت می‌کند. نقش معلم هدایت از پشت سر است.	۶		
۷	برای دانش‌آموزان فرصت‌های زیادی برای هم‌درسی و یادگیری از یکدیگر به‌وجود آید.	۵	۱	
۸	تدریس در قالب مراکز یادگیری به‌عنوان بخش‌هایی در کلاس درس مهارت‌های زبانی، طراحی و در نظر گرفته شوند. جایی‌که مواد آموزشی به‌صورت مداوم در دسترس دانش‌آموزان است؛ بخصوص برای دانش‌آموزان سنین پائین.	۵		
۱۰	وظیفهٔ معلم پیدا کردن راه‌هایی برای توانا ساختن هر کودک برای به مشارکت گذاشتن اطلاعات، داستان‌ها و علائق و برپاساختن این عناصر به درون برنامهٔ مهارت‌های زبانی باشد.	۵	۱	
۱۱	نقش معلم انتخاب فعالیت‌هایی است که ارزشمند هستند و فرصت‌های تمرین مناسب و سودمند را فراهم می‌کنند.	۵	۱	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	برای مثال، درصورت نیاز به تمرین در ارتباط شفاهی، فعالیت‌هایی چون ادامه دادنِ مکالمه و بحث؛ دادنِ [فرصت برای] گفتگوها و گزارش‌های غیر رسمی و رسمی؛ مشارکت در فعالیت‌های نمایشی؛ مشارکت در سرودخوانی دسته‌جمعی حفظی.			
۱۶	در مرحلهٔ پیش از نوشتن، کلاس درس باید فضایی فراهم نماید که ایده‌ها را تحریک کند و فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم‌کند که به‌صورت غیررسمی با یکدیگر دربارهٔ ایده‌هایشان تعامل کنند.	۵	۱	
۱۷	از راهبردهای آموزشی که برداشت کودکان اوایل دورهٔ ابتدایی را دربارهٔ کتاب توسعه می‌دهد و به آن‌ها کمک می‌کند تا متن را درک کنند، می‌توان از تمریناتی شامل: ایفای نقش، بازگو کردن و بازسازی داستان‌های تصویری که برای آن‌ها خوانده شده نام برد.	۶		
۱۸	درحالی‌که معلمان کلاس درس برای تعلیم خواندن مسئول هستند، معلمانِ آموزش‌های خاص در زمینهٔ‌هایی چون خواندن، غربال کردن، آزمون کردن و حمایت کردن دانش‌آموزان با مشکلات خوانداری، مشارکت‌کنند.	۵	۱	
۲۰	درآموزش‌دستخط، باید محرک‌شفاهی و گفتاری را با تمرین بصری نوشتن‌حروف تلفیق کرد.	۴	۲	
۲۱	برای واردکردن دانش‌آموزان در فرایند نوشتن، باید مطمئن شد که مهارت‌های لازم‌ایجاد شده‌اند، از جمله: هماهنگی عضلات، هماهنگی دست و چشم، توانایی‌در دست نگه‌داشتن ابزار نوشتن برای زمان‌های طولانی و توانایی فاصله گذاشتن بین حروف و کلمات.	۵	۱	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۲۲	در آموزش خط تحریری استفاده از روش آموزش قدم‌به‌قدم برای بهبود خطاهای فردی دانش‌آموزان توصیه می‌شود. درچنین آموزشی اگر دانش‌آموزان نگاه کنند و سپس یک الگویی را تکرار کنند اثربخش‌تر خواهد بود، به جای اینکه حروف مشکل را ترسیم کنند.	۴	۱	۱
۲۳	دانش‌آموزان نیاز دارند تا معلم نشان دهد چگونه حروف مشکل‌دار را ترسیم کنند. از قبیل اینکه حرکتِ قلم به پایین، دایره‌ها [دور زدن‌ها] و گردنه‌هایی که در آن هست چگونه انجام شود.	۴	۱	۱

۴- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفهٔ «ویژگی‌های موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱	• فرصت‌های فراوانی برای دانش‌آموزان فراهم شود تا مجموعه لغات [واژگان] جدید را بشنوند و تمرین کنند. • فرصت‌های فراوانی برای دانش‌آموزان فراهم شود تا داستان‌هایی را که می‌شنوند با صدای بلند بخوانند و سپس در مورد این داستان‌ها بحث کنند.	۵	۱	
۲	فرصت‌هایی برای بیان کردن، اظهار کردن و نشان دادن دریافت از متن خوانده شده در مجموعهٔ گوناگونی از راه‌های تقویت‌کنندهٔ تخیل و خلاقیت دانش‌آموز وجود داشته باشد.	۵	۱	
۴	وجود موقعیت‌ها و فرصت‌های یادگیری مبتنی بر افسانه و داستان‌پردازی و مسائلی که مورد علاقه کودکان است. تخیل کردن و بحث کردن و ارائهٔ راه‌حل برای برطرف	۵	۱	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	کردن آن مسئله مورد علاقه یا موقعیت خطرناک داستان از طریق فعالیت یادگیری در حوزه‌های مختلف زبانی.			
۸	فعالیت‌های یادگیری، دانش‌آموزان را در استفاده از تمام جنبه‌های زبان حمایت می‌کند؛ مثلاً دانش‌آموزان در حالی که گوش می‌دهند در ارتباط با خواندن و نوشتن چیزهایی یاد می‌گیرند. دربارهٔ نوشتن، از طریق خواندن چیزهایی یاد می‌گیرند، بینش‌هایی نسبت به خواندن را نیز از طریق نوشتن به دست می‌آورند.	۵	۱	
۹	فرصت‌هایی برای انتخاب کردن دانش‌آموزان برای آنچه می‌خواهند درباره‌اش بخوانند و بنویسند، وجود داشته باشد.	۵	۱	
۱۱	برای تشویق حرف زدن و گوش دادن، فعالیت‌های زیر پیشنهاد می‌شوند: – هنرهای نمایشی – تجربیات هنری – تعامل در گروه کوچک – مصاحبه کردن داستان‌گویی – خیمه‌شب‌بازی [عروسک بازی] – آوازخوانی – شعر و سرود دسته‌جمعی – لمس کن و بگو (دانش‌آموزان آنچه را که حس می‌کنند توصیف می‌کنند: گرما، سرما، نرمی، خشن و ناهموار، صاف و هموار، شنی) گوش کن و بگو – خواندن برای دانش‌آموزان – داستان‌گویی – تئاتر بازی کردن خوانندگان.	۵	۱	
۱۲	[در سال اول ابتدایی] استفاده از مواد قابل دستکاری، آمادگی برای دستخط نویسی را تسهیل می‌کند. این تجربیات ممکن است شامل استفاده از گِل رس، رنگ لعابی، رنگ و نقاشی انگشتی و فعالیت‌های فیزیکی	۴	۲	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	متضمن مهارت‌های حرکتی باشد.			
۱۴	موفقیت در خواندن و نوشتن کاملاً وابسته به یک بنیادِ [زبانِ] شفاهیِ کافی و مناسب است. درنتیجه کلاس‌های اوایلِ دورهٔ دبستانی روی مهارت‌های زبانی شفاهی تأکید می‌کنند.	۶		
۱۵	تجربیات زبانی از نوع تعاملی برنامه‌ریزی شود. با گروه کردن دانش‌آموزان و کار اشتراکی، دانش‌آموزان یکدیگر را تحریک می‌کنند تا تکالیف، تمرین و مشق [خانه]، یا پروژه‌هایی را که با کار کردن به‌تنهایی هرگز نمی‌توانند از پس آن برآیند، به انجام رسانند.	۶		
۱۶	در محیطی غنی، دانش‌آموزان در یک مجموعهٔ متنوع گسترده‌ای از فعالیت‌ها درگیر می‌شوند که تحول گفتاری را با توسعهٔ شنیداری، خوانداری و نوشتاری مرتبط می‌کند.	۵	۱	

۵- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفه «ویژگی‌های ارزشیابی از آموخته‌ها»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱	استفاده از فعالیت‌هایی چون: جانشین کردن، ترکیب کردن، تعدیل کردن، اصلاح کردن، توجه به استفاده‌های دیگر، حذف کردن و دوباره نظم دادن در ارزیابی‌ها تأکید شود.	۵		۱
۳	در ارزشیابی‌ها این موارد دیده شود: تدریجی بودن، معنادار بودن برای دانش‌آموز، توجه به نوآوری، توجه به نظر و انتخاب‌های دانش‌آموز در یادگیری‌ها.	۴	۱	

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۴	ارزیابی پیشرفت دانش‌آموز از طریق استفاده از برگه‌ها و پوشهٔ کارنمای عملکرد صورت گیرد.	۵	۱	
۵	وقتی‌که دانش‌آموزان بحث می‌کنند، به نمایش درمی‌آورند یا از مواد نوشتاری استفاده می‌کنند تا چیزی را تولید کنند، درک مطلب مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد.	۴	۲	
۷	سنجش‌های رسمی و غیررسمی و همین‌طور سنجش‌های تکوینی و مجموعی مورد استفاده قرار گیرد تا عملکرد دانش‌آموز را مستند کند.	۴	۲	
۸	مواردی از راهبردها در ارزیابی خواندن و درک مطلب دانش‌آموزان: • نظارت و پایش دائمِ دریافت مفهوم و معنی پیام؛ • سؤال کردن از متن خوانده شده، تصریح کردن معنایی و بازبینی معلم از آنچه کودک فهمیده؛ • بررسی شک‌ها و ابهام‌ها و چیزهایی را که دانش‌آموز نفهمیده.	۵	۱	
۹	در ارزیابی‌ها این موارد موکداً مورد توجه باشد: • مرور کردن متن توسط دانش‌آموز و بازگویی آن به زبان خود؛ • تقویت تفکر دانش‌آموز؛ • روان بودن در خواندن متون.	۶		

۶- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفهٔ «ویژگی‌های زمان‌بندی و مکان و فضای آموزش»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۳	در دورهٔ ابتدایی، حداقل ۲/۵ ساعت آموزشی روزانه به	۵		۱

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	آموزش مهارت‌های زبانی اختصاص داده می‌شود. این زمان در اولویت است و از تعلیق و قطع شدن آن جلوگیری می‌شود؛			
۴	وجود فضای مساعد و حمایت کننده از فعالیت‌های نوآورانه و کشف نقطه نظرهای گوناگون در فعالیت‌های یادگیری زبان‌آموزی؛	۴	۲	
۵	محیط کلاس راحت و تسهیل‌کنندهٔ فعالیت‌های چندگانهٔ دانش‌آموزان و جستجوگری‌ها باشد؛	۶		
۶	فضای آموزشی و محیط کلاس، استفاده از منابع را تسهیل کند و در دسترس آن‌ها قرار دهد؛	۵	۱	
۷	معلمان با به‌کارگیری روش‌های بدیع در طراحی و شکل دادن فضای مناسبی برای آموزش تأثیر گذارند؛ از جمله استفاده از محیط بیرون از کلاس برای بهتر شدن آموزش.	۶		
۸	دانش‌آموزان دریک محیط غنی زبانی غوطه‌ور می‌شوند که مواد موردعلاقه کودک را به نمایش می‌گذارد. در آن شکل‌های متنوع زبان چون شعر، داستان و... مورد تشویق قرار می‌گیرد؛	۴	۲	
۱۰	کلاس زبان‌آموزی، مثبت، راحت و محیط چالش‌انگیزی برای فعالیت کودک است. دانش‌آموزان با یکدیگر ارتباط و مفاهمه داشته و از یکدیگر یاد می‌گیرند؛	۶		
۱۱	با تأکید بر رویکرد کل‌نگر، کلاس با خنده و شوخی همراه باشد. معلم مسلط کوشش می‌کند کلاس را به محیطی شاد و با انگیزه تبدیل کند. انگیزه دهندهٔ خوبی برای فعالیت باشد؛	۵	۱	
۱۲	فضای کلاس و میز و صندلی‌ها و ترتیب قرار گرفتن	۶		

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
	آن‌ها این امکان را به معلم می‌دهد که معلم از گروهی به گروه دیگر حرکت کند؛			

۷- نتایج اعتبارسنجی در ارتباط با مؤلفهٔ «ویژگی‌های مواد و منابع آموزشی (کتاب و رسانه‌های مختلف یادگیری)»

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۲	مرکز مواد کتابی و یادگیری در کلاس یا کنار کلاس و در مدرسه وجود داشته باشد	۶		
۳	تنوع و گوناگونی، صفت بارز مواد آموزشی، منابع و فرآیندهای مورد استفادهٔ دانش‌آموزان و تولیدات و نمایش‌های آن‌هاست	۶		
۵	استفادهٔ معلمان از ادبیات کودک در برنامهٔ درسی توصیه می‌شود زیرا در توسعهٔ احساس و شعور کودک مؤثر است	۶		
۶	در اوایل دورهٔ ابتدایی، استفاده از متن‌ها و کتاب‌های تصویری و کتاب‌های داستانی و حکایت گونه، از آن جهت که کودکان احتیاج به نمایش و تصویر دارند، توصیه می‌شود	۶		
۷	کوشش شود کتاب‌های داستان خوب شناخته شده خوانده شود که به گفتن یک داستان خوش ساخت، منتج می‌گردد	۵		
۹	به داستان‌های چند فرهنگی، سبک‌های مختلف و یک مجموعه متنوعی از مؤلفان و آراء و عقاید، می‌باید عمیقاً توجه شود	۶		

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

ردیف	ویژگی‌ها	میزان توافق		
		کاملاً موافق	نسبتاً موافق	مخالف
۱۰	در کنار بسته برنامهٔ درسی زبان‌آموزی، مجموعه متنوعی از مواد آموزشی وجود داشته باشد که منتشر شود. کتاب قرائتی اضافی، مجله خواندنی، یا مواد یاددهی اضافی ترمیمی برای دانش‌آموزانی که دارای مشکلات خوانداری یا نوشتاری هستند در دسترس باشند	۵	۱	
۱۲	استفاده از موسیقی و یا دیگر رسانه‌های هنری در زمان تدریس فارسی به منظور تلفیق زبان‌آموزی با هنر و در جهت تقویت زیبایی‌شناسی کودک.	۵	۱	

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با بررسی مجدد ویژگی‌های برنامهٔ درسی زبان‌آموزی دورهٔ اول ابتدایی در چارچوب برنامهٔ درسی مرجع و مبانی جهانی آن و نتایج ویژگی‌های اعتبارسنجی شده توسط متخصصان برنامهٔ درسی و موضوعی زبان‌آموزی فارسی دورهٔ ابتدایی که در جداول فوق مطرح شد، می‌توان چنین خلاصه‌سازی و نتیجه‌گیری کرد:

- در ارتباط با «اصول و هدف‌های اساسی و انتظارات عملکردی»، بر آموزشی نظام‌دار و هدف‌های آشکار کنندهٔ خلاقیت دانش‌آموز تأکید وجود دارد. برنامهٔ درسی زبان‌آموزی بر معنادار بودن برنامه برای کودک و تقویت کارکردهای زبانی مختلف متمرکز شود. بر راهبردهای تقویت کنندهٔ حل مسئله، کنجکاوی دانش‌آموز و ایجاد انگیزش در برنامهٔ درسی تأکید کند؛ یادگیری‌ها نیز می‌باید چالش‌برانگیز و درخور کودک باشد. آموزش می‌باید بر پایهٔ تجربیات و مهارت‌های زبانی و فرهنگی دانش‌آموزان بنا شود. در سال‌های اولیهٔ دورهٔ ابتدایی بر تقویت زبان شفاهی، مفاهمه و ارتباطات متنوّع در یادگیری‌ها تأکید شود. آموزش مهارت‌های چهارگانه زبانی،

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

فکر کردن و نگاه کردن (تلقی کردن) به‌صورت درهم‌تنیده و تلفیقی باشد؛ استاندارد ملی آموزش برای درس زبان‌آموزی فارسی وجود داشته باشد.

- در ارتباط با ویژگی‌های «محتوایی»، تناسب داشتن و درگیرشدن دانش‌آموز از ویژگی‌های مهم برنامهٔ درسی است. تجربیات و فعالیت‌ها برمبنای میزان رغبت و مفید بودنشان برای دانش‌آموز انتخاب می‌شوند. در انتخاب و سازمان‌دهی محتوای برنامهٔ درسی به ملاک‌ها و قالب‌های محتوایی تقویت‌کنندهٔ خلاقیت و زبان کل‌نگر کودک توجه شود. زمینه‌های محتوایی به تمام مهارت‌ها و توانایی‌های چهارگانه زبانی توجه کند که از هم جدا ناپذیرند. محتوای زبان در خدمت کارکرد اجتماعی و تعامل اجتماعی باشد. قصه‌های عامیانه و محلی و مجموعهٔ نسبتاً متنوعی از زمینه‌های ادبی می‌تواند به‌عنوان محتوا پوشش داده شود.
- در ارتباط با ویژگی‌های «رویکرد و روش آموزش»، تأکید بر ویژگی‌های رویّه آموزشی و مدیریت کلاسی در یک برنامه اثربخش مهارت‌های زبانی ازجمله: تعامل‌برانگیز بودن کلاس درس، همراه بودن آموزش با بازخورد سازنده؛ ب- درگیرشدن در سطح بالا از طریق فعالیت‌ها و منابع مناسب؛ پ- انتظارات علمی و اجتماعی که به خوبی مقرر می‌شوند و به صراحت آموزش داده می‌شوند؛ ت- اتصال قوی بین آموزش، رفتار و برنامهٔ درسی؛ ث- اختصاص تکالیف و آموزش در سطوح متناسب؛ ج- حمایت کننده بودنِ محیط کلاس درس/ مدرسه؛ د- طراحی‌آموزشی معلم برای کل کلاس، کار در گروه‌های کوچک، کار مستقل دانش‌آموز، ارزیابی تکالیف و مواد و مطالب آموزشی برای هر درس. برانگیختن و ایجاد انگیزه در کودکان برای نوشتن، سئوال کردن از آن‌ها و پاسخگویی آن‌ها به ادبیات از طریق هنرهای خلاق؛ تدریس در قالب مراکز یادگیری و تأکید بر بارش مغزی و بنا کردن یک فکر بر روی ایده‌های دیگران.
- در ارتباط با ویژگی‌های «موقعیت‌ها و فعالیت‌های یادگیری»، موفقیت در خواندن و نوشتن کاملاً وابسته به یک بنیادِ [زبانِ] شفاهی است. برای تشویق حرف‌زدن و گوش دادن، فعالیت‌ها و تجربیات زبانی از نوع تعاملی برنامه‌ریزی شود.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

فرصت‌هایی برای بیان کردن، اظهار کردن و نشان دادن دریافت از متن خوانده شده در مجموعهٔ گوناگونی از راه‌های تقویت‌کنندهٔ خلاقیت دانش‌آموز وجود داشته باشد. وجود موقعیت‌های یادگیری مبتنی بر افسانه و داستان‌پردازی و مسائلی که مورد علاقه کودکان است، تخیل کردن و بحث کردن و ارائهٔ راه‌حل مهم هستند. هر استفاده‌ای از زبان به‌عنوان یک کل و مفاهمهٔ معنادار نگاه شود، مثلاً دربازی جمعی.

- در ارتباط با ویژگی‌های «ارزشیابی از آموخته‌ها»، در ارزیابی‌ها: الف- مرور کردن متن توسط دانش‌آموز و بازگویی آن به زبان خود؛ ب- تقویت تفکر دانش‌آموز؛ ج- روان بودن در خواندن متون، مورد توجه باشد. در ارزیابی‌ها از برگه‌ها و پوشهٔ کارنمای عملکرد استفاده شود، سنجش‌های رسمی و غیررسمی و همین‌طور سنجش‌های تکوینی و مجموعی مورد استفاده قرار گیرد تا عملکرد دانش‌آموز را مستند کند؛ تدریجی بودن، معنادار بودن برای دانش‌آموز، توجه به نوآوری، توجه به نظر و انتخاب‌های دانش‌آموز در یادگیری‌ها، دیده شود. در ارزیابی خواندن و درک مطلب دانش‌آموزان، به راهبردهایی چون - نظارت و پایشِ دائمِ دریافت مفهوم و معنی پیام؛ ب- سؤال کردن از متن خوانده شده، تصریح معنایی و بازبینی معلم از آنچه کودک فهمیده؛ ج- بررسی شک‌ها و ابهام‌ها و چیزهایی که دانش‌آموز نفهمیده، تأکید شود.
- در ارتباط با ویژگی‌های «زمان‌بندی و مکان و فضای آموزش»، در دورهٔ اول ابتدایی، حداقل ۲/۵ ساعت آموزشی روزانه به آموزش مهارت‌های زبانی اختصاص داده شود. این زمان در اولویت است و از تعلیق و قطع شدن آن جلوگیری می‌شود. در نگاهی جامع، کلاس زبان‌آموزی، مثبت، راحت و محیط چالش‌انگیزی برای فعالیت کودک است؛ دانش‌آموزان با یکدیگر ارتباط و مفاهمه داشته و از یکدیگر یاد می‌گیرند. فضای مساعد و حمایت‌کننده از فعالیت‌های نوآورانه و کشف نقطه نظرهای گوناگون در فعالیت‌های یادگیری زبانی ضروری است؛ فضای آموزشی و محیط کلاس، استفاده از منابع را تسهیل کند و در دسترس آن‌ها قرار دهد، منابع الکترونیکی هم مدنظر می‌باشند. دانش‌آموزان در یک محیط غنی زبانی غوطه‌ور می

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

شوند که مواد مورد علاقه کودک را به نمایش می‌گذارد. در آن شکل‌های متنوع زبان چون شعر، داستان و... مورد تشویق قرار می‌گیرد؛ این محیط به علائق و تجربیات کودک بها می‌دهد و یک مجموعهٔ متنوعی از زمینه‌های دلخواه تعقیب می‌شود.

- در ارتباط با ویژگی‌های «مواد و منابع آموزشی (کتاب و رسانه‌های مختلف یادگیری)»، مجموعهٔ متنوعی از کتاب‌ها و منابع ادبی مناسب این سنین در کلاس درس زبان‌آموزی مورد توجه باشد. انواع داستان‌های کوتاه، کتاب‌های شعر، کتاب‌های تصویری، باز نوشته‌هایی از مجلات، کتاب‌های طنز، روزنامه‌ها و مجلات کودک در دسترس باشند. مرکز مواد کتابی و یادگیری در کلاس یا کنار کلاس و در مدرسه وجود داشته باشد؛ استفادهٔ فعال و برانگیزانندهٔ معلمان از ادبیاتِ کودک در برنامهٔ درسی، استفاده از متن‌ها و کتاب‌های تصویری و کتاب‌های داستانی و حکایت گونه از آن جهت که کودکان احتیاج به نمایش و تصویر دارند، توصیه می‌شود. در کنار بسته برنامهٔ درسی زبان‌آموزی، مجموعهٔ متنوعی از مواد آموزشی وجود داشته باشد، کتاب قرائتی اضافی، مجله خواندنی، یا مواد یاددهی اضافی ترمیمی برای دانش‌آموزانی که دارای مشکلات خوانداری یا نوشتاری هستند. استفاده از موسیقی و یا دیگر رسانه‌های هنری در زمان تدریس به منظور تلفیق زبان‌آموزی با هنر و در جهت تقویت زیبایی‌شناسی کودک مفید است.

منابع:

الف- منابع به زبان فارسی

-بازرگان، عباس (۱۳۸۰)، *ارزشیابی آموزشی*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

- سلسبیلی، نادر (۱۳۹۲)، *پرورش تفکر در موقعیت‌های یادگیری زبانی: ویژگی‌های برنامهٔ درسی، رویکردها، راهبردها*، تهران: انتشارات مدرسه.

- سلسبیلی، نادر (۱۳۹۱)، ارزیابی موقعیت‌های یادگیری خلاق در برنامهٔ درسی فارسی

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

دورهٔ ابتدایی (برنامه طراحی شده، تدوین شده و اجرا شده)، *فصلنامهٔ تعلیم و تربیت (علمی-پژوهشی)*، (۲) ۲۸، تابستان ۱۳۹۱: ۳۶- ۹.

- سلسبیلی، نادر (۱۳۸۹)، ارزیابی برنامهٔ درسی طراحی شده، تدوین شده و اجرا شدهٔ فارسی دورهٔ ابتدایی بر اساس معیار توجه به کل‌نگری در آموزش توانایی‌های زبانی، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی (علمی-پژوهشی)*، (۱) ۹، ش مسلسل ۳۳: ۴۶-۷.

- سلسبیلی، نادر (۱۳۸۸)، *ارزیابی برنامهٔ جدید آموزش زبان فارسی دورهٔ ابتدایی (بخوانیم و بنویسیم) بر اساس کاربرد معیارهای الف- پرورش خلاقیت ب- توجه به کل‌نگری در آموزش توانایی‌های زبانی، گزارش نهایی پژوهش*، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت، پژوهشگاه مطالعات آموزش‌وپرورش.

ـــ شورت، ادموند (۱۳۸۷)، *روش‌شناسی مطالعات برنامهٔ درسی*، ترجمهٔ محمود مهرمحمدی و همکاران. تهران: انتشارات سمت با همکاری پژوهشگاه مطالعات آموزش‌وپرورش.

ب- منابع به زبان انگلیسی

Block, C.C. (1997). Teaching the Language Arts. Second ed. Boston: Allyn and Bacon, Simon & Schuster Company.

Curriculum Development and Supplemental Materials Commission. (2007). Reading/Language Arts Framework for California Public Schools Kindergarten through Grade Twelve. Sacramento, CA: California Department of Education.

Fisher, R. (1995). Teaching Chidren to Think. London, UK: Stanley Thornes Ltd.

Gens, P. & Provance, J. & Van Duyne, K. & Zimmerman, K. (1998). The Effects of Integrating a Multiple Intelligence Based Language Arts Curriculum On Reading Comprehension of First and Second Grade Students. Chicago, Il: M. A. Action Research Project, Saint Xavier University.

Goodman, Y. M. (2011). Sixty Years of Language Arts Education: Looking Back in Order to Look Forward English Journal, 101(1(, 17-25.

Goodwin, P. (Ed). (2004). Literacy through Creativity. New York: David Fulton Publishers.

Hays, J. (2008). JAPANESE ELEMENTARY SCHOOLS.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

Retrieved from: http://factsanddetails.com/japan/cat23/sub150/entry-2799.html

Sulkunen, S. (2012). Finland. In Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin, Chad A. Minnich, Kathleen T. Drucker, and Moira A. Ragan (Eds. (, *PIRLS 2011 Encyclopedia*(pp.213-222). Boston College, USA: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Achievement (IEA). Boston College: USA.

Lemlech, J. K. (2010). Curriculum and Instructional Methods for the Elementary and Middle School. 7th. Ed. Boston, Ma: Pearson Education Inc.

Lambirth, A. (Ed.). (2005). Planning Creative Literacy Lessons. London: David Fulton Publishers.

Morrow, L.M. (1997). Literacy Development in the Early Years, Helping Children Read and Write. Third ed. Boston, MA: Allyn and Bacon.

Shepherd G.D. & Ragan, W.B. (1992). Modern Elementary Curruculum. 7th ed. Orlando, Fl: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Stotsky, S. (2013). An English Language Arts Curriculum Framework for American Public Schools: A Model. Retrieved from: http://www.doe.mass.edu/frameworks/ela/0610draft.pdf

Walley, Carl W. & Walley, Kate. (1995). Integrating Literature in Content Areas. Westminster, CA: Teacher Created Materials, Inc.

USJP.org. (2005).Japanese Education in the 21st Century.Chapter 2: Preschool and Primary Education. Retrieved from: http://www.usjp.org/jpeducation_en/jpEdPrimary_en.html

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-01]